

Núm. 38 ANY X

AU!

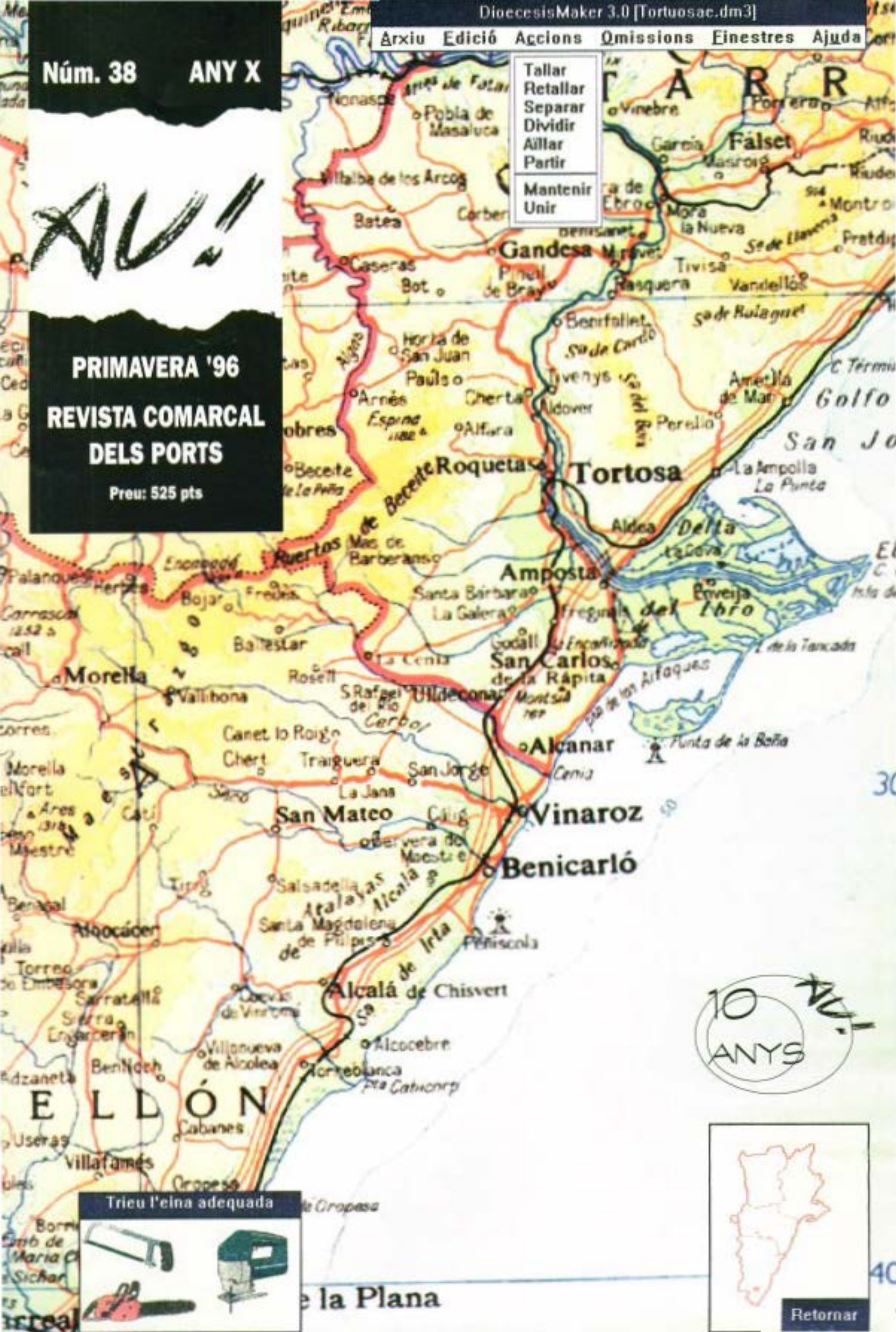
PRIMAVERA '96

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

Preu: 525 pts

Tallar
Retallar
Separar
Dividir
Aïllar
Partir

Mantenir
Unir

10 ANYS
AU!

Trieu l'eina adequada

Retornar

de la Plana

PASTISSERIA

CASA GORRETA

JOAQUÍN ANDRÉS

DES DEL 1900
L'AUTÈNTIC FLAÓ MORELLÀ

Marquesa F. Sol, 2

MORELLA - Tel. 16 01 74

◀ AVISTADOS OVNIS EN CORATXÀ Y EL BELLESTAR • PÁGINA 43 ▶

LA RETAGUARDIA

MARTES, 28 DE MAYO DE 1996

Fundada en 1987 per dos Carles y dos Bartolomé Meseguer

Número 88 525 ptas.

Grave riesgo de desaparición de la comarca dels Ports

El cometa Hyakutake se estrellará entre Fredes y el Boixar • página 3

Acuerdo entre Bellfonsella, Caseró de Cabas y de Boixar
Aprovechando el cometa, la Tinanxa promocionará la "Ruta dels Tres Reis Mags d'Orient"

FREDES. - El impacto se producirá en su próxima visita del año 11.996 y será peor que el que extinguió casi todos los dinosaurios de la zona hace ochenta millones de años, levantando una gigantesca nube sulfurendésica.

Telèfons:
16 00 08 i 16 01 25
(2 línies)

Portal de Sant Mateu, 2
MORELLA (Castelló)

AU!

**REVISTA COMARCAL
DELS PORTS
ANY X - Número 38
PRIMAVERA 1996**

Equip Fundador :

Ramon Bel, Quico Blasco, Manuel Clemente,
Joan Manuel Falicó, Bertomeu Meseguer, Ernest
Querol, Narcisa Rambla, Jesús Sangüesa, Carme
Segura, Josep Maria Zapater

Consell de Redacció:

Montxo Monfort, Julià Pastor,
Ernest Querol, Narcisa Rambla,
Carles Ripollés, Jesús Sangüesa,
Josep Maria Zapater

Picatge, correcció lingüística, edició, portada i maquetació:

Julià Pastor i Carles Ripollés

Recull de notícies:

Lluís Puig i Jesús Sangüesa

Grafismes:

Montxo Monfort

Distribució i administració:

Jesús Sangüesa, Julià Pastor i
Carles Ripollés

Impressió:

Jordi Dassoy

*Envieu-nos ressenyes,
notícies, opinions, etc...!!*

AU! EDICIONS DELS PORTS

Associació Cultural dels Ports
Placet de l'Escola Pia, 4
Apartat de Correus 18
12300 MORELLA
Telefon i Fax 964-161001

Diposit Legal B-20594-1987
ISSN 1136-3797

Amb la col·laboració de la
Conselleria de Cultura,
Educació i Ciència

Subscripció anual

1996 PTA

Preu Exemplar

525 PTA

S U M A R I

S

EDITORIAL

Costos de Ruralitat 5

MONOGRÀFIC

L'escissió del bisbat 7

NOTÍCIES 13

La sequera del 1994 19

U

LA BÚSTIA 21

CALAIXERA CULTURAL 22

GALÀXIES

Rua da Saudade, núm. 22 23

ORELLA ESCRIVANA 24

A

CREACIÓ

Cor de pollastre 26

AUTOBOMBO 26

ACT. DE L'ASSOCIACIÓ 27

TRADICIONS POPULARS

La perra menuda 28

R

I

**Viure en zones rurals NO
haurie de ser una qüestió
de militància.**

Foto: J.M. Zapater

EDITORIAL

Costos de ruralitat

Les polèmiques que a tot l'estat ha mogut tot això del mapa escolar ha fet, una vegada més, que els ciutadans rurals tornem a plantejar-nos per què no rebem uns serveis pels quals paguem les mateixes quantitats que els nostres conciutadans de les àrees urbanes.

No és de rebut que si la qualitat de l'ensenyament augmente inversament proporcional a la ratio d'alumnes per aula, es demane un número mínim d'alumnes. Un ensenyament personalitzat seria l'única contrapartida a les gravíssimes mancances culturals que tenen els joves d'esta zona: cinemes, teatre, biblioteques... **No comprem** com amb els diners que es gasten en milers de bombes no poden pagar el sou d'uns quants mestres aturats. **No és propi** d'uns serveis de qualitat que un tant per cent elevat de la nostra població juvenil estigues internada: a l'escola-llar i a l'institut de Morella, al complex de Xest... com si mitja comarca fore orfena de pare i mare per una guerra. **No és de sentit comú** tampoc tindre l'ensenyament secundari de tipus professional tant o més lluny que la Universitat. **No és normal** que un ajuntament, com fan a l'altre cantó de la ratlla provincial, hage de donar les poques places de treball que pot oferir a famílies amb fills en edat escolar, per tal de conservar l'escola garantint un mínim d'alumnes. **No se'ls ha passat pel cap** tampoc que quan baixem a activitats de formació permanent no tenim ni llit ni menjar gratuït.

No és lògic que un ciutadà valencià (de la civilitzada Unió Europea) hage de desplaçar-se més de 200 quilòmetres per a fer-se el passaport o el carnet d'identitat. **No comprem** per què estos tràmits obligats i desagradables, no poden vehicular-se a través de la Guàrdia Civil o dels ajuntaments. **No és raonable** tampoc que este mateix ciutadà rebe els diaris oficials una setmana després d'eixir, i que només tingue deu o quinze (en realitat tres o vuit) dies per presentar els papers que a més li costaran uns quants viatges hectoquilòmetrics i problemes laborals (deixar la producció si és autònom o demanar permisos a l'empresa si és assalariat). **No comprem** com qualsevol exigència sempre l'han de complir els d'ací. **No comprem** tampoc perquè la gent de Castelló quan pugue ací i arribe tard (perquè sempre arribe tard) pot donar l'excusa que està molt lluny i nosaltres quan arribem justet a l'hora de tancar la finestreta a Castelló no se'ns accepta. **No comprem** com pot tardar tant en arribar el correu de Castelló o València ni per què hem d'arruinar-nos en correu urgent o missatgeria si volem que la nostra remesa arribe en un temps raonable. **Tampoc veiem molt clar** perquè hem de pagar correu per enviar instàncies a llunyans organismes oficials. **No és suficient** que només una conselleria tingue oficina oberta en tota la comarca. **Ja comprem** que no pot haver-n'hi de totes, ens conformaríem amb una delegació comarcal de la Generalitat (ara que en ténen de provincials) per informar el públic i gestionar tràmits de totes les conselleries sense oficina pròpia.

No és un bon servei tenir l'hospital a una hora de carretera. **Ja comprem** que no es poden fer hospitals arreu, però sí voldríem disposar d'un helicòpter de guàrdia permanent per a emergències sanitàries amb base ací, per a cobrir els Ports i l'Alt Maestrat. **No comprem** per què este servei existeix en altres zones de l'estat, i no cal dir a Austràlia o als països nòrdics, i, en canvi, ací no el tenim. **No pareix una bona idea** que el centre de salut de Morella no tingue uns mínims serveis, com els de radiologia o rehabilitació i que les persones amb els ossos trencats hagen de baixar el port per anar a Traiguera varies vegades a la setmana.

No és molt humà que no es pugue ser persona en esta comarca sense un vehicle propi, que els ciutadans dels Ports siguen un apèndix carni d'un tros de ferro matriculat amb rodes, des dels 14 anys o ahans, fins que es moren, massa vegades en accident de trànsit afavorit per les carreteres tercermundistes de l'àrea i que per anar a fer qualsevol tràmit tinguem sempre un sobrecost de gasolina. **No és sostenible** que la iniciativa local hage de procurar-se els serveis que no rep i que, a més, són més cars perquè som pocs a repartir els costos; l'exemple serien els repetidors municipals de televisió o els centres d'ensenyament de Vilafranca i Albocàsser gestionats des del mare local davant la manca d'assistència des de les administracions superiors. **No comprem** per què hem de pagar dos voltes per un únic servei. **No és modern** que els sistemes informàtics que haurien de corregir estes desigualtats, per a més inri, estiguen vehiculats pel deficient servei telefònic, ja que **no és rendible** pujar la xarxa digital a estes comarques i que, a més, les cridades siguen de tarifa provincial, en el millor dels casos, o nacionals, ja que els servidors d'Internet estan a les capitals... **No done una bona imatge de marca** que les cases de reparacions tarden quinze dies a pujar a vote les avaries, perquè això els cau molt lluny.

No és pròpia d'un estat del benestar europeu esta situació. L'única raó per la qual ens poden negar uns serveis de qualitat és de tipus imperial: o bé l'imperi del capitalisme salvatge, o bé una gestió del territori a la manera imperial: tots els camins duen a Roma i si et falte alguna cosa ja saps on has d'anar. **Pensem** que s'haurie de fer un estudi seriós del sobrecost econòmic (i també de temps, paciència, etc.) que represente viure lluny de les zones urbanes i que això haurie de tenir la seua repercussió en la pressió fiscal, de la mateixa manera que succeeix a Ceuta o Melilla, si no volem impossibilitar la competitivitat de les nostres empreses.

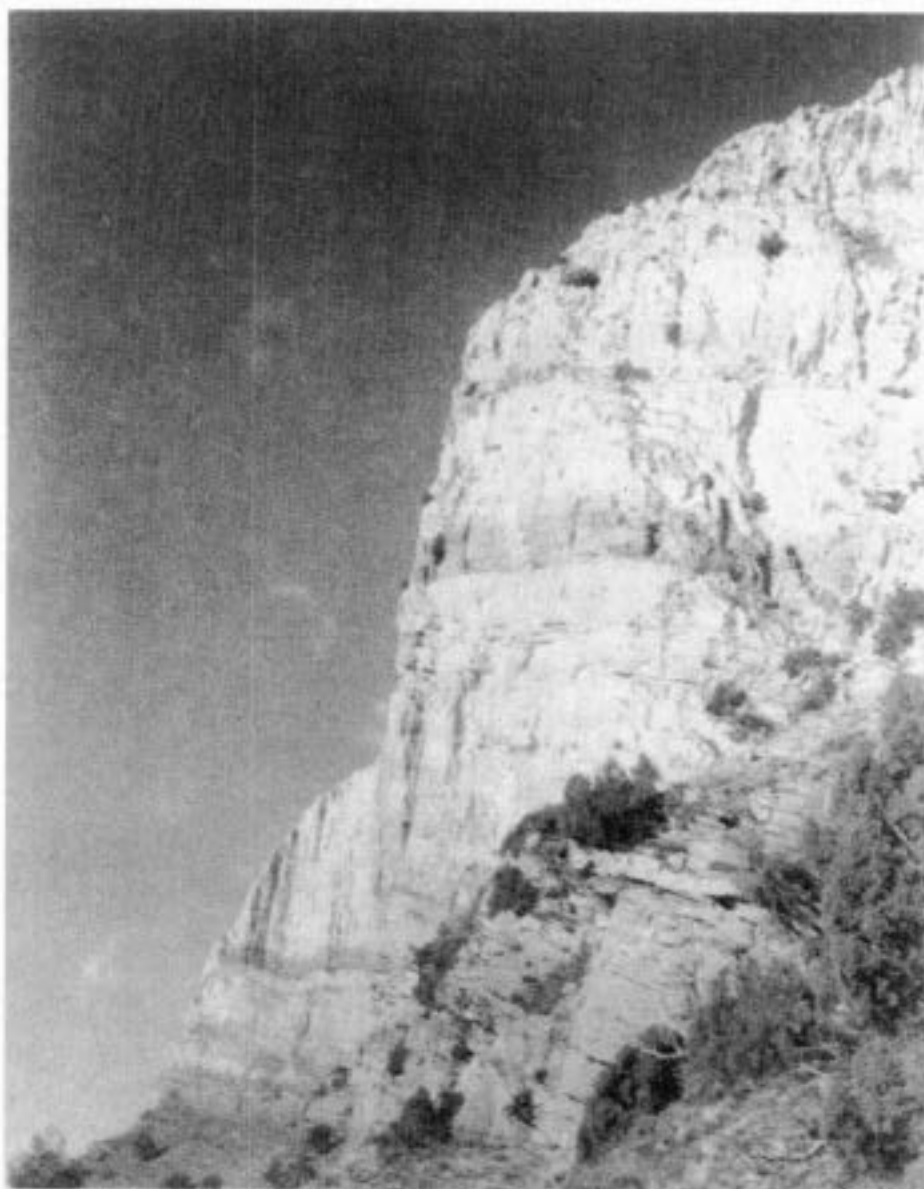
Viure en zones rurals NO haurie de ser una qüestió de militància.

Senders de Gran Recorregut
SECTOR II

**S. JOAN DE PENYAGOLOSA - ANDILLA
ANDILLA - S. JOAN DE PENYAGOLOSA**

PROVINCIA DE CASTELLO

**G.R.
7**

COORDINADORA NACIONAL DE SENDEROS DE GRAN RECORRIDO

DIPUTACION
DE
CASTELLON

L'escissió del Bisbat de Tortosa

Per J. Pastor i C. Ripollés

Introducció

No fa molt hem assistit a una altra disgregació de la diòcesi de Lleida, amb la qual una colla de pobles de la Franja de Ponent han passat a dependre, una mica sense saber-ho o per art de màgia, de la diòcesi aragonesa de Barbastro.

Segons pareix, el gran criteri és l'adequació dels límits territorials de les diòcesis als límits arbitraris i de poc temps d'existència de les províncies civils.

Seguint aquesta mateixa dèria o mania, ja s'està començant a sentir, amb una certa força, el mateix referit a la diòcesi de Tortosa. La qüestió va començar com a reivindicació del clero d'algun arxiprestat, que ja havia exigit prèviament que els comunicats i publicacions que arriben del bisbat no vingueren en català sinó en castellà.

En el moment present, el debat de la disgregació del bisbat ja ha transcendit l'àmbit anecdòtic d'alguns capellans concrets i ha saltat als camps polític i dels mitjans de comunicació escrits. El president de la Diputació, Carles Fabra, ja n'ha fet referència unes quantes vegades.

Els diaris, sobretot el *Levante de Castellón*, s'ha fet ressò de la proposta i s'ha erigit en capdavanter de la reivindicació. Es veu que ens han de salvar, als arxiprestats del nord de la província, de les urpes del catalanisme i de no se sap quines altres coses, si bé últimament ha moderat el to.

El debat s'ha tornat a reactivar amb motiu de la substitució, a la seu de Segorbe-Castelló, del bisbe Cases pel nouvingut bisbe Reig, com a pregunta obligada en totes les entrevistes i compareixences dels bisbes als mitjans de comunicació, lligant sempre, o gairebé, el tema de la disgregació amb la qüestió de la llengua i de les suposades colonitzacions i opressions culturals.

Dades sobre els bisbats

Tortosa

- 516.- Diòcesi de Tortosa sota la metropolitana de Tarragona.
- 714.- Invasió musulmana
- 1148.- Restauració de la diòcesi de Tortosa.
- 1178.- Alfons el Cast fixa els límits futurs de la Seu episcopal de Tortosa, amb una sèrie de castells musulmans inclosos, des d'Almenara fins a Morella.
- 1241.- 2 de novembre. Jaume I fa la delimitació del bisbat de València, des del castell d'Almenara (on arribe el bisbat de Tortosa) fins a Biar "o més enllà".
- 1960.- 31 de maig. Amb la base legal del Concordat (1953) es fa la reestructuració de la Diòcesi. Perd el Matarranya, la Plana, l'Alt Maestrat i Vilafranca.

Segorbe

- El nom derive del nom llatí Segobriga. La diòcesi té el seu origen en els primers segles de l'Església, en el món visigòtic.
- 589.- Primer document escrit, Firma del bisbe Pròcul al III Concili de Toledo.
- s. IV.- Deixa de pertànyer a la província eclesiàstica de Tarragona i passe a dependre de Cartagena i, posteriorment, de Toledo.
- 1172.- Restauració de la diòcesi a Albarracín.
- 1319.- Passe a ser diòcesi sufragània de Saragossa.
- 1577.- Separació d'Albarracín. Passe a ser dependent de l'arxidiòcesi de València fins a l'actualitat. És nomenat bisbe el morellà Francesc Sancho.
- 1960.- 31 de maig. Per butlla de Joan XXIII (*Illas in Ecclesia*) passe a tenir el títol de Segorbe-Castelló i es fa el reajust territorial: perd els pobles de la província civil de València, incorpore el Millars, la Plana i l'Alt Maestrat. Perd els Serrans i Racó d'Ademús. Quede limitada amb Tortosa per una línia imaginària entre Ares i Alcossebre (excepte Catí).

MONOGràFIC

Concepte de Diòcesi

- Divisió administrativa de les províncies romanes. En concret la província citerior o Tarraconense estava dividida en tres diòcesis. En temps de Dioclecià (297 d.C.) les províncies hispàniques es van agrupar en la *Dioecesis Hispaniarum*.

- L'Església fa servir el mateix model territorial en el moment de l'expansió. Així, diòcesi passa a significar un territori que aplegue un grup de parròquies sota la jurisdicció d'un bisbe. L'organització diocesana al nostre país es va fer inicialment al voltant de les ciutats romanes.

- La reestructuració de les diòcesis després de la desfeta musulmana es fa seguint els nous comtats.

Geografia

Tal com diuen els autors del llibre sobre l'organització històrica del territori valencià que teniu citat a la bibliografia, durant molts segles, l'administració eclesiàstica va produir una empremta més profunda que la civil en la distribució de l'espai. Esta estructura va durar des del segle XIII fins fa trenta-sis anys. Cal assenyalar el cas d'Olocau, que ere de Saragossa, cosa que, sens dubte, ha marcat la seua especificitat lingüística i, encara avui, la pastoral s'atén des d'aquell bisbat, encara que oficialment depengue de Tortosa. En la part valenciana de la diòcesi de Tortosa estaven els arxiprestats de Morella, Sant Mateu, Vinaròs, Albocàsser, Lluçena, Castelló, Onda i Nules. Llevat d'Onda, la resta eren al mateix temps caps de partit judicial, amb unes demarcacions territorials molt semblants, si no idèntiques. La reforma (1953-1960), a partir del concordat (1953), tendeix a igualar els bisbats amb la divisió civil provincial i la diòcesi de Tortosa, que abans englobava la major part de la província de Castelló, va haver de cedir, l'any 1960, la major part del seu territori, malgrat que encara conserve els antics arxiprestats més septentrionals de Vinaròs, Sant Mateu i Morella, a més del municipi de Catí que pertanyie a l'arxiprestat d'Albocàsser.

La nova diòcesi de Segorbe-Castelló, que substitueix la de Segorbe, és la que més canvis ha patit en la demarcació històrica. Pel nord ha incorporat, a costa de Tortosa, els arxiprestats d'Albocàsser (llevat de Catí), Lluçena, Castelló, Onda i Nules, i també l'enclavament valencià de l'arxiprestat de Villahermosa. Pel costat meridional, i com a conseqüència de l'adequació de la frontera eclesiàstica a la civil, Segorbe-

DIVISIÓ ECLESIASTICA
SIGURATS SEGLES XV-XX

DIVISIÓ EPISCOPAL ACTUAL
DESPRÉS DE LA REFORMA DE 1953 A 1960

La polèmica

Levante de Castelló 7/12/95

El Col·lectiu Valldaura exige a los dirigentes políticos que tomen cartas en el asunto.

Reivindican la segregación de parroquias castellonenses de la diócesis de Tortosa

La reivindicación de la segregación de las parroquias castellonenses que actualmente se encuentran integradas en la diócesis de Tortosa está liderada por el Col·lectiu Valldaura que, además de exigir la atención de la diócesis de Segorbe-Castellón, consideran que los representantes políticos deberían tomar cartas en el asunto debido a la discriminación y situación injusta que afecta a los fieles de los arciprestazgos de Morella, Vinaròs, Sant Mateu y Catí.

...la preocupante división de fieles con motivo del conflicto lingüístico...

Este problema... se acrecienta en el valencianísimo Maestrazgo, sometido a la jurisdicción eclesiástica de Tortosa y por consiguiente sometido a una mayor presión catalanizadora...

...las parroquias del Maestrazgo quedarían irremisiblemente fagocitadas...

La pertenencia a la diócesis de Tortosa, según el Col·lectiu Valldaura, supone que las parroquias de Morella, Vinaròs, Peníscola, Torreblanca i Sant Mateu entre otras sean como ramas desgajadas del tronco común valenciano al que por naturaleza, historia i derecho concordatorio deben pertenecer.

...el agravio comparativo de que son objeto los fieles del Maestrazgo...

Castelló va incorporar, l'any 1957, el municipi de Gátova (abans de València), encara que en la pràctica la parròquia està ara atesa des de València i que, per a més inri, a principis d'any ha canviat de província i ha passat a València, amb el que es produeix una situació molt curiosa i que il·lustre els perills d'adequar-se estrictament als canviants límits administratius. Pel sud, va haver de cedir els arciprestats de Chelva, Alpuente i Ademuz, que van passar a la diòcesi de València. Com es pot veure, la divisió anterior a 1960 respectava molt les diferències lingüístiques i es va veure reflectida fins i tot en les línies d'autobús que anaven també a Tortosa.

Una de les hipòtesis que pretenen explicar el retall tan gros de la diòcesi de Tortosa els anys 60 supose que el bisbe Moll i Salord, a l'hora de dividir la diòcesi i com necessitava diners per a les obres de construcció del seminari, va oferir les parròquies del Matarranya (més pobres) amb la intenció de quedar-se amb les de Castelló que podien ser-li més rendibles. Amb tot aquest càlcul, es va quedar sense Castelló, que era el que estava previst, i sense el Matarranya a causa de la seua pròpia proposta.

Ressò social

En el requadre hi ha el text d'un suposat col·lectiu (constituït, segons pareix, per un únic farmacèutic) que ha tornat a moure la polèmica aprofitant el relleu a la càtedra episcopal per la jubilació del bisbe de Segorbe-Castelló, Josep M^o Cases d'Ordal. A partir d'això diverses personalitats polítiques i socials, -la més destacada el president de la Diputació, Carles Fabra-, van començar a reivindicar la unificació, sota el bisbat de Segorbe-Castelló, de tot el territori provincial. S'ha de dir certament que la major part del poble ignorava completament estes maniobres amb clara intencionalitat política, almenys fins que ha arribat el moment del relleu episcopal.

Per tal de saber què hi havia de cert en tot això, el Centre d'Estudis dels Ports i els Amics i Amigues de l'Ebre van organitzar un debat, que va ser transmès en directe pels Ports Ràdio i en diferit per les televisions locals de les comarques de l'Ebre.

Amb el referent immediat de la partició de Lleida, feta sense consultar els cristians de la zona, no volíem que ens passare el mateix i despertar-nos un dia amb un nou bisbe. És el debat que estava anunciat al número anterior al qual es va convidar els bisbes de Tortosa i Segorbe-Castelló, o bé algun representant del bisbat, la majoria de rectors dels Ports i el Maestrazgo, representants d'associacions cristianes i laics significats de les comarques a banda i banda del riu de la Sènia. Entre els convidats hi havia persones que defensaven les dues opcions i es tractava de fer un repàs històric i una anàlisi d'avantatges i inconvenients; en qualsevol cas, parlar del tema.

En total es van convidar una trentena de persones, de les quals quatre o cinc van respondre i només una va dir que assistiria. Cal pensar que aquesta falta de resposta obeeix a alguna ordre directa dels bisbats, ja que no és explicable un boicot d'aquesta mena sense una estructura organitzada. El boicot va ser tan sistemàtic i inesperat que es va optar per canviar el tema de la conversa, que va passar a ser molt més genèric: les relacions entre els Ports i les terres de l'Ebre. El tema del bisbat es va tractar de passada, d'una manera molt *light*, i es va pensar de tractar-lo més endavant, en moments polítics més adequats, ja que les negociacions polítiques entre CiU i PP podrien estar al darrere de la negativa, segons alguns dels debatents. La tertúlia va tenir una certa repercussió a la premsa i als mitjans àudio-visuals valencians i els sectors *blaveros* van tornar-se més intransigents (si és que això és possible), arribant a amenaçar el nou bisbe Reig de boicotejar l'acte de presa de possessió a la seua sogorbina, si no parlava en valencià... en blavencià, s'entén. Per tal de fer pública l'amenaça, va aparèixer un nou col·lectiu, els *Católics de Castello* [sic] que deu tenir un número de militants similar o igual al col·lectiu anterior.

Una volta el bisbe Reig ha pres possessió de la seua episcopal s'ha asserenat la cosa i, de moment, les àigües del Palància i el Millars discorren amb tranquil·litat, cosa que no vol dir que s'hagi resolt el conflicte.

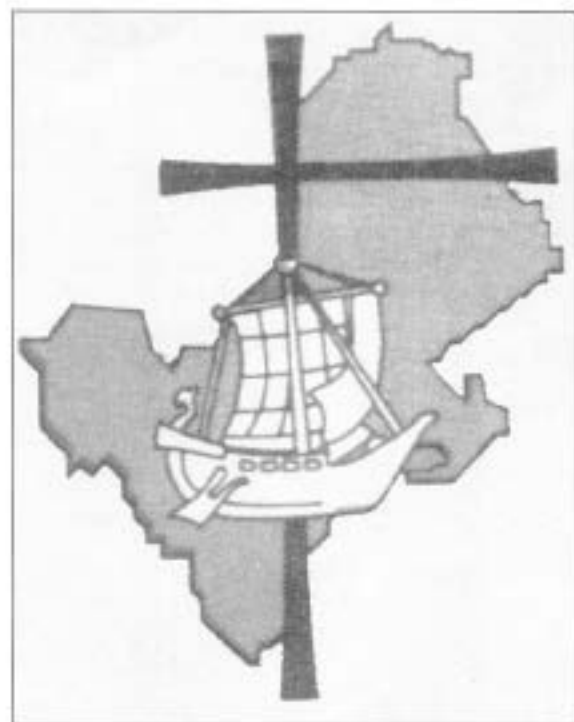
El debat a la premsa

Es diaris valencians fan campanya perquè hi hage coincidència entre les límits de les demarcacions civils i les eclesiàstiques (Editorial, **Levante** 24/2/96). En el cas de la ràdio, solen fer-se un embolic amb els límits polítics i religiosos. A Ràdio 9, en un punt informatiu, segons després de sentir les declaracions del bisbe Cases sobre el tema de la pertinença a dos bisbats diuen que a partir d'ara hi haurà tres basíliques a la província: Sogorb, Lledó i Sant Pasqual de Vila-real, amb motiu de l'elevació d'esta última, oblidant les del bisbat del nord. El bisbe Cases va dir sobre la qüestió dels dos bisbats: "que decidisca el poble. Les dos diòcesis tenen dret a tenir els pobles del nord de la província de Castelló".

LEVANTE (11-2-96)

...Torrella intentaba acallar las especulaciones en torno a si se admitía o no la petición de unir las ocho diócesis que tienen su sede en Catalunya, bien a través de una región eclesiástica propia, o bien en una hipotética conferencia episcopal catalana.

Y a una de estas diócesis, concretamente a la de Tortosa, estan adscritas las localidades del norte

de Castellón situadas en las comarcas del Maestrazgo y de la Plana de Vinaroz. De aceptarse alguna de estas dos opciones, ello significaría que esta zona de la Comunidad Valenciana pasaría a depender de la nueva institución catalana, en lugar de continuar con la Conferencia Episcopal Española.

LA VANGUARDIA 3/3/96

- Hi ha un mapa de la divisió de Catalunya, amb referència als territoris no catalans de les diòcesis catalanes, Andorra, la Franja de Ponent i les comarques del nord de Castelló.

- Relació de la divisió diocesana amb la creació de la Conferència episcopal catalana.

- Paper dels bisbes.

- La qüestió de regió, formada per les províncies Tarraconense i de Barcelona va lligada al debat sobre els límits de Tortosa i Lleida.

LEVANTE 31/3/1996. Pàg. 6 (Sobre una entrevista a la COPE)

Límites de la diócesis

El obispo [Cases] quiso preguntar, en cambio, a propósito de los límites territoriales de la diócesis qué es lo más importante, si atenderse a una provincia o a una historia de siglos. Admite que la provincia de Castellón desee que algún día las poblaciones de la zona norte formen parte de la diócesis de Castellón. Lo comprendo, pero me dolería que se deshiciera otra diócesis, puesto que Tortosa lleva siglos de existencia y las provincias son del siglo pasado. Naturalmente no me defino, pero no lo veo claro.

LEVANTE 14-4-96. Extraordinari "Relevo en la diócesis"

Ahora cuando con motivo del relevo del obispo de la diócesis de Segorbe-Castelló se

levantan algunas voces, insuficientemente documentadas, para defender la idea de una coincidencia del territorio diocesano con los límites artificiales de la provincia de Castelló, parece oportuno recordar los criterios del proceso de creación de la nueva zona eclesiástica en los años sesenta.

... contra la voluntad de Valencia...

... De esta manera la diócesis de Tortosa quedó delimitada por una nueva frontera sur que respondía al límite entre dos dialectos de la lengua catalana: el valenciano septentrional i el habla tortosina meridional, hablada en la comarca de Els Ports i el Maestrat...

...La diócesis [Segorbe] se componía de nueve arciprestazgos: Segorbe y Jérica en el Alto Palancia, Montán-Cirat y Villa-hermosa del Río en el Alto Mijares, Nules y Vila-real en la Plana Baixa, Lluçena en el Alcañón, Castelló en la Plana Alta y Albocàsser en el Alt Maestrat...

...De esta manera los arciprestazgos de Morella, en els Ports, Sant Mateu en el Alt Maestrat i Vinaròs en el Baix Maestrat continuaron la natural tendencia histórica de relacionarse con el sur de las tierras administrativamente catalanas...

Entrevista al nou bisbe de Sogorb al mateix diari

- *¿Cree que la polémica del valenciano y la de los límites de la diócesis no están por intereses religiosos?*

- *El tema de la lengua es el hombre. La lengua es para comunicarse y nunca para introducir crispación y separación. La Iglesia nunca debe convertirse en un espacio de crispación. En cuanto a los límites, su fijación no depende del obispo, existe una comisión y, ahora, hay que ser prudentes. Si de verdad hay parte del pueblo que desea cambiar de diócesis, que lo exprese con libertad.*

Concordat entre Santa Seu (Pius XII) a través de Domenico Tardini i el Govern franquista a través de Alberto Martín Artajo i Fernando Maria Castiella, firmat el dia 27 d'agost al Vaticà. (BOE de 19 d'octubre de 1953).

Artículo IX

1.- A fin de evitar en lo posible que las diócesis abarquen territorios pertenecientes a diversas provincias civiles, las Abus Partes contratantes procederán, de común acuerdo, a una revisión de las circunscripciones diocesanas.

Asimismo, la Santa Sede, de acuerdo con el Gobierno Español, tomará las oportunas disposiciones para eliminar los enclaves.

Ninguna parte del territorio español o de soberanía de España dependerá de Obispo cuya sede se encuentre en territorio sometido a la soberanía de otro Estado, y ninguna diócesis española comprenderá zonas de territorio sujeto a soberanía extranjera, con excepción del Principado de Andorra, que continuará perteneciendo a la Diócesis de Urgel.

2.- Para la erección de una nueva diócesis o provincia eclesiástica y para otros cambios de circunscripciones diocesanas que pudieran juzgarse necesarios, la Santa Sede se pondrá previamente de acuerdo con el Gobierno español, salvo si se tratare de mínimas rectificaciones de territorio reclamadas por el bien de las almas.

3.- El Estado español se compromete a proveer a las necesidades económicas de las diócesis que en el futuro se erijan, aumentando adecuadamente la dotación establecida en el artículo XIX.

El Estado, además, por sí o por medio de las Corporaciones Locales interesadas contribuirá con una subvención extraordinaria a los gastos iniciales de organización de las nuevas Diócesis; en particular, subvencionará la construcción de las nuevas catedrales y de los edificios destinados a residencia del Prelado, oficinas de la Curia y Seminarios diocesanos.

Qüestions obertes

Davant de tot això, es suggereixen estranyeses, preguntes i qüestions que ja avançàvem un poc en el número anterior de la revista en anunciar el debat i que creiem importants no tant per quina sigui la solució, sinó pel simple fet de plantejar-les.

Si l'Església no és solament la jerarquia, les decisions, discussions i debats que li pertoquen tampoc no poden ser només de la jerarquia. En canvi, pareix existir una consigna de no parlar-ne gens de l'assumpte. És que no hi ha qüestió o és que ja hi ha una solució establerta o prevista que val més no ventilar? No creiem de cap manera que les solucions imposades des de dalt siguem cap signe de participació ni cap invitació a la col·laboració. Potser mai com ara s'ha parlat tant de la participació, i la iniciativa dels líders i, segons pareix, és més una projecció que una realitat. Una vegada més haurém de fer servir el criteri que quan d'una cosa se'n parli massa, sol ser signe de la seua inexistència.

D'altra banda, si ens fixem en les funcions que han de fer les respectives institucions, no pareix que sigui el mateix el que pretén l'estat que el que pretén l'església.

Si les finalitats són diferents no deu ser tan precisa la identitat territorial.

També pot resultar curiós que en una entitat on és tan important la tradició i la història (com és natural i imprescindible en tota societat humana i humanitzadora) en determinats àmbits faceis d'uns arguments tan immediats, prosaics i barroers com els de seguir uns límits

polítics canviants i recents (150 anys front als aproximadament 2000 de l'església).

Seguim sense saber si el que es vol és fugir d'una hipotètica regió o província o conferència episcopal catalana (potser ja n'ere un signe que el Concili de la Tarraconense aquí no va tindre cap resonància). També caldrie veure per què mig bisbat és diferent de l'altre mig.

Tampoc no acabe de quedar gens clar quin paper jugue la llengua en tot aquest afer. Hi ha una pretensió d'apuntar-nos definitivament al castellà?

Hi ha algun intent conscient de desfer les relacions espontànies de la comarca geogràfica dels Ports de Tortosa, de Morella i de Beseit?

Segurament el problema que aquí s'ha plantejat no és ni dels més importants, ni dels més trascendents, ni dels que poden fer variar d'una forma profunda i irreversible les actituds personals i col·lectives dels diocesans de Tortosa i Sogorb. Sí que creiem, però, que val la pena cultivar posicions i actituds més obertes. La temor a les coses (i sobretot a la informació i als arguments) no és mai la millor consellera en tot allò que, poc o molt, ens ateny a tots.

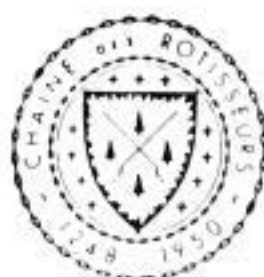
Volem concloure amb el desig i l'esperança que es puguem dialogar amb serenor, rigor històric i visió de futur totes les conseqüències d'una decisió com aquesta. Sempre és bo de comprovar que les aportacions de tots poden oferir i proporcionar més elements de consideració.

Mapa de les esborrades de la Tarraconense

Bibliografia

- ARASA, F. i ROSSELLÓ, V.M. (1995): *Les vies romanes al territori valencià*. Generalitat Valenciana.
- MESTRE, J. (1993): *Diccionari d'història de Catalunya*. Edicions 62.
- GUINOT, E. (1995): *Els límits del regne*. L'VEI.
- MIRAVALL, R.: *La societat tortosina de la postreconquesta*. Dalman.
- Concordat 1953. BOE del 19 d'octubre.
- PIQUERAS, J. i SANCHIS, C. (1992): *L'organització històrica del territori valencià*. Generalitat Valenciana.
- Premsa, especialment *Levante de Castellón*.

SEGURA BARREDA, 8
CARRERÓ
DE LA PRESÓ, 5 i 7
TELÈFON 16 03 36
MORELLA (Castelló)

Restaurant
Típica cuina Morellana

Especialitat en Corder farcit trufat

NOTÍCIAS COMARCA NOTÍCIAS

De la comarca...

Programa LIFE

La Unió Europea ha aprovat la sol·licitud realitzada per la Mancomunitat dels Ports per tal que la comarca pugue acollir-se al programa Life. El programa aprovat compta amb un pressupost inicial de tres-cents milions de pessetes, que seran finançats majoritàriament per la Unió Europea, i la resta per la Mancomunitat dels Ports i la Fundació Ports-Maestrat. Aquest pla és un dels catorze que s'han concedit a l'Estat Espanyol i un dels cinc que ha rebut el País Valencià. El programa LIFE pretén la millora ecològica de la comarca i la restauració dels murs i de les casetes de pedra.

Aigua

Han començat les obres de sondeig i, en el seu cas la canalització, de dos pous, l'un al Forcall i l'altre, a Cincorres. També està prevista la immediata construcció del dipòsit d'Ares.

Alguns dels projectes que fan referència a Vilafranca i a Morella també començaran en un termini breu. Totes aquestes obres van a càrrec del Ministeri d'Obres Públiques i Medi Ambient.

Obres públiques

Els alcaldes de Vilafranca, Roger Tena, i de Morella, Ximo Puig es van desplaçar a Madrid per a reunir-se amb el Secretari d'Estat d'Agricultura per tal de donar un nou impuls al compromís existent del Ministeri amb la Mancomunitat dels Ports i la Fundació Ports-Maestrat. El Secretari d'Estat es va comprometre a fer arribar a la comar-

ca seixanta milions de pessetes per a 1996 i 150 milions de pessetes per l'any que ve.

En un altre ordre de coses, el Ministeri es va comprometre a començar un procés de tractament de la processionària dels pins, sempre que existísque la col·laboració de la Conselleria d'Agricultura i Medi Ambient. Aquesta actuació tindria dos fases: una primera, finançada per la Conselleria, si finalment accepta participar en el conveni, i una segona, que en opinió dels tècnics seria la més costosa, i estaria finançada pel Ministeri d'Agricultura.

Un altre dels temes que els alcaldes Tena i Puig van tractar amb les autoritats de Madrid va ser l'estat dels estudis per a la construcció de dos embassaments, un a Morella i l'altre a Vilafranca. Aquests embassaments ja havien estat acordats en un conveni firmat entre els Ajuntaments i el Ministeri. La construcció dels embassaments és, segons afirma el Ministeri, prou inviable en el moment present.

La Fundació

Segons va anunciar a la passada reunió el Director de Política Forestal de la Conselleria d'Agricultura i Medi Ambient, la Generalitat aportarà més de dos-cents milions de pessetes a la Fundació Ports-Maestrat, que representen una quantitat superior a la inicialment prevista. Segons el mateix director, en els propers dies es remetrà un document marc als ajuntaments, grups ecologistes i ENDESA perquè puguin estudiar-lo i presentar les consideracions que creguen oportunes. També va presentar noves línies d'ajudes per a la creació de nous

cultius de la comarca. La Conselleria elaborarà també un nou pla de tallafoes. El pressupost total d'enguany és de 493 milions de pessetes.

Hortells

El dia 27 d'abril es va fer la inauguració del passeig botànic que fa, a la vegada, d'exposició mediambiental amb 8 plafons explicatius sobre la fauna, la flora i l'ecologia.

El passeig botànic ha estat realitzat pels alumnes de l'Escola-taller de Morella. També s'ha publicat un tríptic explicatiu del passeig botànic.

Per a promocionar turísticament el poble d'Hortells s'ha publicat un tríptic en color on es fa una síntesi de la història, el patrimoni, els costums, les tradicions, l'esplai i la gastronomia.

Canal Nord

Amb el nom de Canal Nord Televisió, la comarca dels Ports compta des d'ara amb un nou mitjà de comunicació gestionat per l'empresa Comunicacions dels Ports. En la seua emissió mensual mostre tot allò més significatiu que ha anat passant al llarg del mes a la nostra comarca. La programació es completa amb reportatges de caire mediambiental i s'ermet per la xarxa de distribució o amb cintes de vídeo, als llocs on no arribe.

Notícies de Vilafranca

Cultura

□ L'Ajuntament s'ha mostrat favorable a col·laborar en la publicació de l'edició facsímil del **Tenal**, que anirà a càrrec de la parròquia. La proposta va ser realitzada per la regidora Maria Amparo Monfort, per tal que l'Ajuntament donare suport a la publicació d'una obra que recull la història i els costums de Vilafranca al segle XVIII, gràcies al diari que va fer un rector de la parròquia. El llibre està escrit íntegrament en valencià. La reedició costarà tres milions de pessetes. Des de la parròquia s'ha sol·licitat ajuda a la Diputació, la Conselleria de Cultura i diferents entitats bancàries. Monfort va anunciar que una entitat bancària es farie càrrec de les despeses efectives sense cobrar cap interès en concepte de préstec. La primera edició consistirà de mil obres numerades.

□ El Bloc de Progrés Jaume I va homenatjar els vilafranquins i vilafranquines que diàriament aporten el millor d'ells al nostre poble i al nostre país: treball, coneixements i il·lusió. Es van entregar per primera volta els premis Jaume I de la localitat, cadascun amb el nom d'un personatge il·lustre de la història de la població.

L'acte va estar presentat pel president, Josep Monferrer, conegut historiador, que va fer una breu biografia dels personatges que donaven nom als premis.

El premi **Garcia Saragossà** al compromís cívic es va concedir a l'Associació de Pares del col·legi Blai d'Alagó per la defensa que va fer, en el seu moment, del manteniment de l'ensenyament secundari a la localitat amb la recent problemàtica creada pel Mapa Escolar presentat per l'administració. Garcia Saragossà va ser el promotor de la defensa

dels drets de Vilafranca davant la decisió del rei, l'any 1303, d'adscriure el terme al castell de Morella i d'aquesta manera llevar-li la independència.

El premi **Doctor Antoni Tena**, al treball per la llengua a l'església va anar destinat a l'actual rector de la parròquia, Alvar Miralles i Garcia, per la seva tasca de normalització lingüística a la parròquia, després d'haver introduït misses íntegrament en valencià i haver començat la catequesi en la llengua del país. Antoni Tena i Heredia va ser un rector vilafranquí del segle XVIII que va escriure un llibre anomenat el **Tenal**, que recull els costums, tradicions i fets més destacables de la història de la població a finals del segle XVIII.

El premi **Salvador i Benedito**, al treball sobre el medi ambient es va concedir a Ricard Pitarch i Garcia, llicenciat en biològiques i alhora autor del llibre *Flora de los montes Bovalar y Palomita*.

□ Es van desenvolupar unes jornades d'astronomia, organitzades pel col·legi públic en Blai d'Alagó. Aquestes jornades responen a una oferta de l'Aula d'Astronomia Cosmofísica, de la localitat valenciana d'Aras d'Alpuente. Es van fer observacions de l'espai exterior mitjançant telescopis, a més d'una exposició fotogràfica sobre els astres que ens envolten. Pares i xiquets van poder veure un audiovisual, elaborat per la pròpia aula. Va haver-hi activitats de cap de setmana i dins de l'horari escolar.

□ El Bloc de Progrés Jaume I ha remès un escrit a l'Ajuntament demanant una major promoció i utilització del valencià. Les propostes del Bloc es concreten en la redacció de les actes dels plenaris en la llengua del país, ja que en l'actualitat es fan íntegrament en castellà.

També ha demanat un major ús de la llengua i una major correcció gramatical en la revista *Vilafranca*, que edita l'Ajuntament de la població, al mateix temps que demane que en el programa de les properes festes de Sant Roc, a l'agost, el missatge de l'alcalde Roger Tena no sigue en castellà.

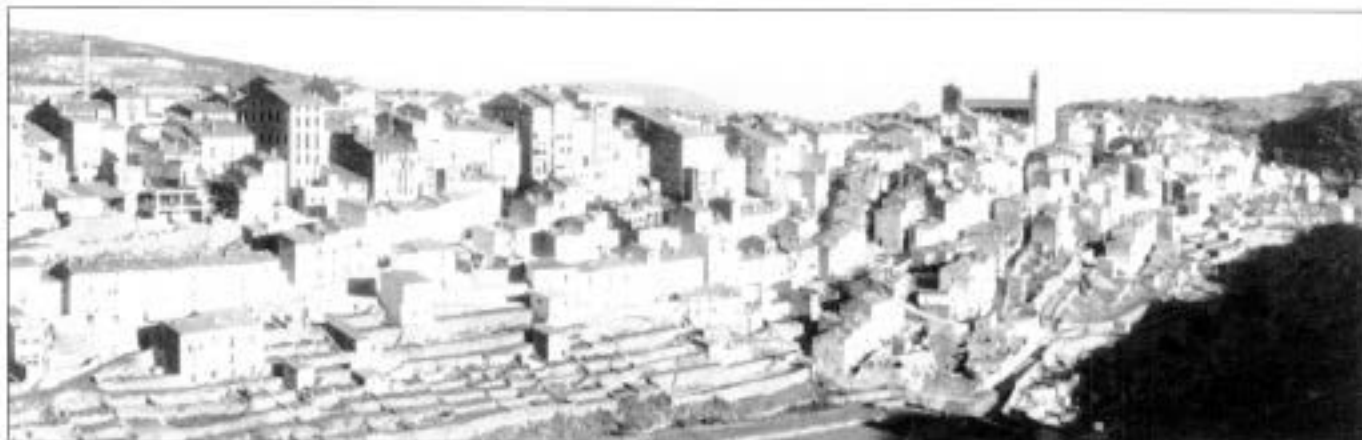
□ La plaça de bous ha estat un dels escenaris de la pel·lícula *En brazos de la mujer madura* del director Manuel Lombardero, que s'ha rodat al maig a la nostra comarca. La pel·lícula ha començat movent una mica de polèmica amb els bisbats de Terol i Tortosa per la negativa a concedir permís per a rodar escenes en algunes ermites de la contrada. Entre els actors es troben Faye Dunaway, Imanol Arias i Rossanna Pastor.

Serveis

□ La Guarderia no rebrà enguany cap tipus d'ajuda dels pressuposts de la Generalitat. Aquesta situació ha estat denunciada per l'Associació de Pares d'Alumnes de la guarderia i per l'Ajuntament, que és el responsable de la gestió.

L'Associació de Pares ha remès una carta al Conseller d'Educació, Ferran Villalonga, en la qual els pares exposen totes les raons pertinents. La subvenció suposava la cobertura del 50 % de les despeses de manteniment, la resta era abonada pels pares dels alumnes que en l'actualitat paguen 5.000 pessetes.

L'Ajuntament ha comunicat que, si no se soluciona el problema, haurà de duplicar la quota per tal d'eixugar les despeses que supose el funcionament de la guarderia, ja que no està disposat a suportar les pèrdues.

□ Es va desplaçar fins a Vilafranca el director territorial d'Educació, Francesc Baila. En la reunió que va mantindre amb l'Associació de Pares va rebre un dossier amb un recull de les instal·lacions educatives, esportives i culturals de la localitat a més d'un escrit de totes les associacions culturals explicant els motius pels quals la població considere que ha d'albergar un centre d'ESO. El Director territorial es ratificà en les paraules del Conseller, Ferran Villalonga, que assegurava que Vilafranca comptaria amb un centre d'Educació Secundària Obligatòria.

L'Associació de Pares, considere positiu aquest anunci encara que sigui de paraula. Des de l'Associació no es baixarà la guàrdia i es continuarà fent un seguiment de totes les actuacions referents al tema.

□ El regidor d'Esquerra Unida-Unitat del Poble Valencià a l'Ajuntament, Pere Sorribes, es va reunir amb el director general d'Atenció Primària, Diego Castel, a València, vista la impossibilitat de mantenir la reunió amb el Conseller Joaquim Farnós per a tractar el tema de les guàrdies mèdiques. Castel és un perfecte coneixedor del tema ja que va estar de metge durant un llarg període a Castellfort. Castel explicà a Sorribes que el tema de les guàrdies mèdiques estava regulat per una llei de l'any 1990 i, per tant, no es podia fer res en aquest sentit pel que feia referència als caps de setmana. Cal recordar que des d'EU-UPV es demanaren signatures per tal que les guàrdies es feren les vint i quatre hores

a Vilafranca, quan ara es fan entre Vilafranca, Ares i Castellfort. El problema principal radica en que les poblacions de menys de 5.000 habitants no tenen dret, per llei, a tenir un metge a la mateixa població, i Vilafranca no arriba als tres mil habitants. Pel que fa a les guàrdies dels dies de faena, Castel manifestà al regidor d'EU-UPV que en el temps més breu possible intentaria prendre les mesures perquè les guàrdies entre setmana es realitzen les vint-i-quatre hores al Centre de Salut de Vilafranca, ja que ara, a partir de les 3 de la vesprada, també es reparteixen.

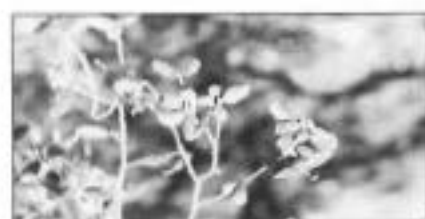
Sorribes es mostrà satisfet per aquesta consecució però va matisar que el seu grup continuaria fent les reivindicacions necessàries per tal que els caps de setmana es facen les guàrdies al Centre de Salut de Vilafranca "ja que a altres poblacions de la comarca amb similar població sí que es fan, i els vilafranquins han de tenir les mateixes condicions d'atenció sanitària". En aquest sentit Castel li manifestà que moltes voltes depenia del lloc de residència del metge en qüestió. Cal dir que el diputat d'EU per Castelló, Francesc Colomer, presentarà una proposició no de llei a les Corts per intentar trobar una solució al tema.

□ Es va aprovar, en el passat ple municipal, un pressupost de quasi 187 milions de pessetes. D'estos diners, 67 milions es dedicaran a inversions. Les altres partides més destacades són les que es destinaran a despeses en béns i serveis (49 milions) i els dedicats a personal (47'5 milions de pessetes).

Festes

□ Un total de vuit-cents abonaments van ser adquirits pels vilafranquins que participaren en la 3a. festa de la matança. Enguany els abonaments tenien un preu de 500 pessetes, superior als d'altres anys, el que permetrà que la festa quede sufragada íntegrament pels participants i d'aquesta manera l'Ajuntament no tingue que desembossar cap quantitat econòmica. Es van sacrificar tres porcs, un d'ells va arribar a pesar 85.5 quilos. De les vuit-cents persones, més de 170 s'encarregaren de fer tots els preparatius. Per tal de cuinar el porc es van fer servir 350 quilos de ceba i trenta pans de quilo. A més van fer falta més de 400 barres de pa, així com 850 litres de vi.

□ La Comissió de Festes de Sant Roc ha organitzat un concurs de portades per al programa del mes d'agost. Les bases marquen que el dibuix pot presentar-se en qualsevol tipus de tècnica fotogràfica, però en mida DIN-A4. Els premis seran de quinze mil pessetes per al primer, deu mil per al segon i cinc mil pessetes per al tercer. L'únic requisit és que el cartell contingue el text *Fiestas en honor a San Roque, Villafranca, del 10 al 18 de agosto de 1996*.

Resultats de les eleccions del dia 3 de març de 1996

	Cens	PP	PSOE	EUPV	UPV	UV	E-V	UC	ERC	PH	FEA	PCPE	PRP	ENV	Blanc	Nul
Castell de Cabres	22	5	9	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-
Castellfort	218	106	47	4	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3	2
Catí	776	468	180	13	2	2	1	-	-	-	1	-	-	1	4	16
Cinctorres	475	166	179	29	6	1	3	2	2	-	-	1	1	-	1	12
El Forcall	465	161	203	9	2	7	-	1	1	1	2	-	-	-	3	2
Herbers	114	48	35	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-
La Mata	176	85	48	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
La Pobla de B.	193	66	72	1	1	2	-	-	2	-	-	-	-	-	1	1
La Todolella	122	59	38	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Morella	2376	919	875	82	11	7	15	4	6	3	1	1	-	-	18	44
Olocau	130	54	48	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Palanques	18	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Portell	237	78	88	5	2	4	2	1	-	-	-	1	-	-	2	4
Sorita	133	76	33	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vallibona	109	36	28	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
Vilafranca	2263	747	730	209	24	21	17	1	2	-	1	-	1	1	33	25
Vil·lores	71	16	31	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

□ Estan ja quasi finalitzades les obres de restauració del passatge de l'*Alamena* com també l'aparcament i la futura guarderia municipal.

Per altra banda s'està reconstruint la Nevera que estava en estat ruïnós.

Aquest edifici, que antigament era usat com magatzem de neu, podrà ser utilitzat com a museu o com a lloc de visita pels morellans i per la gran quantitat de turistes que passen per aquell lloc.

□ L'Ajuntament de Morella ha sol·licitat a la Fundació Pons-Maestrat la re-

afització de diferents obres en les localitats d'Horells, Xiva, la Pobleta i Herbeset.

Aquestes obres comprenen la pavimentació a Xiva, l'accés des de la Nacional 232 (Vinaros-Vinorta) a la Pobleta i la finalització de l'edifici de l'Ajuntament d'Horells. L'acord

l'ha pres l'Ajuntament de l'Ajuntament d'Horells. L'acord

ment després que la Fundació hagués els ajuntaments a que presentaren projectes per al seu posterior estudi i possible aprovació.

Aquestes accions van ser incloses per l'Ajuntament de Morella en els Plans Provincials de la Diputació per a l'any 1996, però no seria possible realitzar-les per aquesta via ja que Morella ha estat exclosa dels Plans Provincials d'Obres i Serveis de l'organisme provincial.

Cultura

□ El passat mes de març es va constituir l'Associació de Pares d'Alumnes (APA) del col·legi Maredeu de Vallivana. Aquesta nova associació té com a objectius potenciar la relació entre l'escola i els pares, entre d'altres, cursos de dependència i prevenció, la sida

□ L'Associació Musical Mestre Candel pel Patronat Municipal de Turisme.

canal 9 per al proper concert, gravat pel Sant Francesc, un

va oferir, a l'església del convent de Sant Francesc, un concert, gravat pel Canal 9 per al programa *Una música, un poble*. En aquesta emissió es mostra, tant la música com a element d'enllaç, els aspectes i la vida d'un poble.

Encara que la durada de la gravació va ser de quasi tres hores, un fidel públic va acompanyar i va disfrutar escoltant un variat repertori rematat amb el *Morella, Morella*.

□ Actes religiosos, culturals, esportius i recreatius han pleinat la Pasqua d'aquest any. Així

les tradicionals processons de les Vespes, la celebració de la Passió i la Virginitas, han estat els actes centrals de la Pasqua religiosa. Però també l'esport (futbol-sala, ping-pong) i els actes culturals (concert del quartet de corda

Forstmann; teatre: *Reyes o Menabijos* a càrrec del T.E.L. Agrupació Teatral de FONTE; també un recital de la trobadora cubana Marta Campos), han estat presents en la Pasqua festiva acompanyada també de les rosques. També els més menuts van disfrutar a la Plaça de Colom fent dibuixos, jugant i veient com les felles els contaven uns contes meravellosos.

□ El Museu d'Obres Pùbliques i Medi Ambient, Josep Borrell, va visitar Morella els passats 30 i 31 de març per a rebre el premi del patronat de turisme, atorgat pel reconeixement a la feina del

ministre en el desenvolupament i millora de la nacional 232.

L'acte principal es va celebrar al saló del Consell de l'Ajuntament, on se li va entregar el premi en presència de la Delegada del Govern i del Governador Civil. Després es va fer un sopar en honor

de nombroses persones de la comarca i de Morella que amb la seua presència van voler agrair al ministre l'esforç que ha fet de cara a l'equipament de les nostres terres.

El diumenge pel matí, acompanyat per l'alcalde, el ministre va recórrer els carrers de Morella i va visitar amb molts d'interès el castell, impressionant-se vivament pels fets històrics que allí havien passat.

Notícies de Morella

□ L'escriptora alcoiana Isabel Clara

Simo va fer una xerrada als alumnes de l'Institut de secundària de Morella el passat dia 8 de maig. Simo va arribar una mica tard ja que venia de Barcelona, on resideix, i es va passar l'etiqueta correctiva de l'autògrafa. Entre les afirmacions de l'escriptora podem destacar que la inspiració no existeix.

Esports

□ El diumenge 28 d'abril va passar per la comarca el Rallye Maestratgo, de vehicles antics. Aquest rallye de nou tant

vehicls antics. Aquest rallye de nou tant vehicls antics. Aquest rallye de nou tant vehicls antics. Aquest rallye de nou tant

Després de molts anys, el passat mes de març Morella i la comarca van recuperar, organitzant un campionat comarcà, un dels esports que, anys anteriors, tenie un gran nombre d'aficionats per aquets indrets.

Així pels voltants de Morella (la Tenlerra) el Motor Club va organitzar diferents proves, per a federats (va guanyar Angel Garcia), comarcals (va guanyar Vito del Forcall) i per a aficionats (va guanyar Gil). Cal destacar que el motricllo A. Royo va quedar en segon lloc en la categoria de federats.

Polítics

□ El Ministeri d'Obres Pùbliques i Medi

Ambient, Josep Borrell, va visitar Morella els passats 30 i 31 de març per a rebre el premi del patronat de turisme, atorgat pel reconeixement a la feina del

ministre en el desenvolupament i millora de la nacional 232.

L'acte principal es va celebrar al saló del Consell de l'Ajuntament, on se li va entregar el premi en presència de la Delegada del Govern i del Governador Civil. Després es va fer un sopar en honor

de nombroses persones de la comarca i de Morella que amb la seua presència van voler agrair al ministre l'esforç que ha fet de cara a l'equipament de les nostres terres.

El diumenge pel matí, acompanyat per l'alcalde, el ministre va recórrer els carrers de Morella i va visitar amb molts d'interès el castell, impressionant-se vivament pels fets històrics que allí havien passat.

AU!

REVISTA COMARCAL
DELS PORTS

CONEIX-TE! SUBSCRIU-TE!

PODRÀS LLEGIR A MÉS DE LA REVISTA LES
COL·LECCIONS D' AU! EDICIONS DELS PORTS.

Apartat de Correus 18 - 12300 Morella.

● **LLIBRES:**

- 1.- Grup d'Estudis dels Ports (1990): Guia bibliogràfica de la comarca dels Ports.
- 2.- Domi Pastor (1991): Retalls de vida.

● **QUADERNS:**

- 1, 2, 3 - Concurs Literari Vint-i-cinc d'abril, 1989, 1990, 1991.

● **DOSSIERS:**

- 1.- La independència

● **TRÀÇ:**

- 1.- 1691, 1991. Independència

Ompli:

NOM

DOMICILI

POBLACIÓ (i Codi Postal)

Se subscriu a la revista comarcal dels Ports AU! pel període d'un any (quatre números, més un quadern i quasi totes les publicacions que es fan a les altres col·leccions), porrogable, si no hi ha ordre en contra, per un import de ~~1.000 pessetes~~ **12'02 €**

Els demano que paguen amb càrrec al meu compte els rebuts que presentarà anualment l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports.

CAIXA O BANC

Nº DE LLIBRETA O COMPTE

CARRER

POBLACIÓ

..... d de 19

Firma,

Aquesta subscripció et done dret (sense haver d'abonar res més) a ser soci de l'Associació Cultural i Comissió de Normalització Lingüística dels Ports, i a poder participar d'aquesta manera en l'organització de les activitats i en l'elecció dels càrrecs de la Junta Directiva. I especialment donar suport a la línia que estem seguint.

Fes un cercle a l'opció que tries:

- Vull ser membre de l'Associació.
- No vull ser membre de l'Associació.

□ El Molt Honorable President de les Corts, Vicent González Lizondo, va visitar la comarca dels Ports. A Morella es va reunir amb l'alcalde, Ximo Puig, i li va anunciar que quasi amb tota seguretat el Ple de les Corts es celebraria a la capital dels Ports, encara que ho havien d'aprovar la Mesa. El Ple es farà els dies 4, 5 i 6 de juny i serà la primera volta, en l'època contemporània, que les Corts es celebraran fora de València. Fins ara la Mesa s'ha reunit a diferents localitats del País, però ara es pretén donar un fort impuls i Morella tindrà el privilegi d'albergar tots els parlamentaris. Les sessions es celebraran al convent de Sant Francesc.

Economia

□ S'ha donat per finalitzada la campanya de la trufa 95-96 pel que fa referència al mercat de Morella. Aquesta campanya ha vingut marcada per la baixa productivitat, tot i això s'ha notat una recuperació respecte l'any passat. En la temporada trufera s'han arribat a pagar fins quaranta mil pessetes per kilo de mercaderia, encara que la mitjana ha oscil·lat les vint-i-cinc mil pessetes per kilo. La quantitat més alta que s'ha arribat a pagar pel kilo de trufa és de 60.000 pessetes. La campanya ha durat al voltant de tres mesos, en els quals cada divendres es realitzaven les transaccions

Activitats del Grup de Dones

Morella

Com ja va ser habitual en els darrers anys, es va celebrar el 8 de març el Dia Internacional de la Dona. Els actes van començar amb una conferència a càrrec de Joan Traver sobre la LOGSE: **El per què d'una reforma educativa**. Seguidament el sopar de germanor va posar punt i final a aquest dia reivindicatiu per a les dones d'arreu del món.

El Grup de Dones va organitzar també un taller sobre Higiene postural i un cine-forum amb les següents pel·lícules: *Astucias de Mujer* (15 de març), *La Pasión Turca* (19 d'abril), *Neil* (17 de maig) i *Cuando un hombre ama a una Mujer* (14 de juny).

Vilafranca

Com a celebració de la seva festa anual, el dia 22 de març es va passar la pel·lícula *Cuatro bodas y un funeral* al vídeo-club de la població. D'altra banda el dissabte 23 van continuar els actes: de vesprada, un grup teatral de la localitat de Borriol va representar sainets valencians; després va hi haver un sopar i més tard un ball amb l'orquestra Carruans. En el descans es va fer un sorteig de diferents regals cedits per alguns establiments de la població al qual el Grup de Dones va expressar el seu agraïment. A més, també es van poder veure diferents disfresses.

al mercat de la capital dels Ports, considerat com un dels més importants del sector.

Serveis

□ Els sindicalistes de la Federació de Serveis Públics de la UGT van manifestar-se davant de la oficina de Correus de

Morella per a demanar la millora de les instal·lacions.

Van desplegar una pancarta on es queixaven de les condicions tercermundistes de l'oficina i van repartir octavetes informatives als usuaris. L'acció s'ha repetit en altres llocs de la província que també pateixen els mateixos problemes de funcionament.

□ La comissió de Càritas Comarcal dels Ports i els Serveis Socials de la Mancomunitat Comarcal dels Ports estan organitzant un cos de voluntariat per tal de subvenir les necessitats més importants de solitud, discapacitat i des-arrament.

□ La Comissió Comarcal del 0'7% va organitzar el dissabte 27 d'abril la II Marxa a Peu. Enguany la ruta va eixir de Cinctorres i Morella i es va ajuntar al Forcall on van esmorzar. Posteriorment van dirigir-se a la Todolella i la Mata on van ser rebuts pels respectius alcaldes. La marxa va finalitzar a Olocau poc abans de les 5. Es va escollir este itinerari per una doble raó: per una part, agrair al Forcall el seu esforç, ja que és l'únic poble de la comarca que aporta el 0'7% del seu pressupost; per l'altra, presentar personal-

ment les reivindicacions als pobles de la ribera del Cantavella, que fins ara no s'havien manifestat. Paral·lelament la comissió va presentar un informe de l'actuació patrocinada l'any passat a

Nicaragua. Enguany els fons que es recaptin aniran a un projecte de salut al vicariat d'Awasa, a Etiòpia.

□ El Sopar de Fam va tancar la campanya contra la Fam de Morella de 1996, amb l'assistència de més de vuitanta persones. Es va celebrar el passat 2 de març, d'enguany i es va fer el que es diu

Sopar del Món en una interessant paròdia on van participar tots els assistents, separats en taules segons les quantitats de menjar que disposen els diferents pobles del món (els del primer món -molt pocs- amb molt de menjar, fins els més pobres -que eren quasi tots i van tenir una

molla per a cada un). Tots vam arribar a la conclusió que només compartint podíem tirar endavant aquesta terra nostra on es reparteixen les riqueses de manera tan desigual.

El resultat total de la campanya del 1996 ha estat el següent:

Festival de Nadal	201.000
Col·lectes a les misses	84.510
Col·lect. domiciliàries	485.490
Donatius diversos	369.000
Sopar de fam	162.000
TOTAL	1.302.000

En total s'ha obtingut un resultat inferior al de l'any passat en 8.000 pta. El total representa una quantitat de 480 pessetes per cada morellà; no podem estar del tot

descontents, però si pensem en la gent que encara no participa, hauríem d'esforçar-nos molt per fer totes les cases de Morella famílies solidàries. Encara hem de treballar molt.

Solidaritat

ecologia

□ Durant un any s'ha fet una experiència que no s'havia fet mai a la província de Castelló. L'educació ambiental ha estat present en molt poques ocasions en els plans educatius escolars. Aquesta tasca s'ha desenvolupat en vint-i-set localitats, que conformen la Fundació Ports-Maestrat. El projecte ha estat finançat íntegrament per la Fundació i dut a terme pel Grup Ecologista de Vilafranca. La metodologia del programa s'ha centrat en intentar transmetre, mitjançant xarrades i audiovisuals, el respecte a la natura en els col·legis de les poblacions en qüestió. Les xarrades han estat acompanyades amb diapositives, gravacions de la natura i material didàctic editat pel propi GEV.

□ La protecció de les parets de pedra i les restes ibèriques de Vilafranca i voltants serà impulsada novament per l'Ajuntament que ha encarregat l'elaboració d'un vídeo de promoció amb una doble finalitat: per una part, donar a conèixer, a nivell turístic, aquestes construccions característiques que es troben

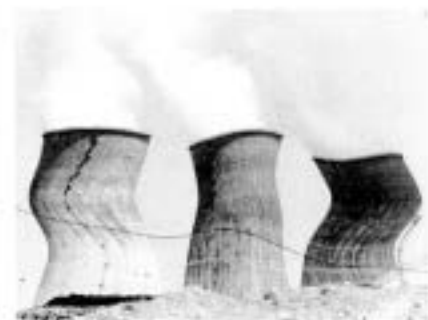
també a l'Anglesola. Per altra part, el vídeo servirà com a document per a la UNESCO, organisme promotor de la protecció i rehabilitació dels murs i casetes que amb el pas del temps comencen a estar molt deteriorats. En un informe, la UNESCO ha qualificat aquestes construccions com un **encantador paisatge de murs adossats al terreny en forma geomètrica**.

□ El Grup Ecologista de Vilafranca està realitzant, des de l'any passat, un cens de la població de cabres al Barranc de la Fos. Les observacions es realitzen des de punts fixos de les muntanyes que voregen el barranc. Després es formen grups mòbils que van pel fons del barranc. De moment encara no s'han donat a conèixer les dades definitives de l'estudi d'enguany, ja que, segons els ecologistes, cal fer més eixides per tindre una concepció global de la població de cabres de la zona. L'any passat es va catalogar una població d'uns quinze exemplars. La població pot variar d'un any a l'altre.

□ Es feren públiques les dades sobre les emissions de la central d'Andorra del 1995 a la passada comissió de seguiment dels acords entre ENDESA, Generalitat, Ajuntaments i Ecologistes. Segons les dades, la central ha emès, en el perí-

ode de finals de 1994 i 1995, 20.000 tones menys de SO₂; això ha estat rebut positivament per les parts firmants de l'acord, al comprovar l'esforç d'ENDESA. D'altra banda s'analitzaren els estudis que està duent a terme el Centre d'Estudis Ambientals del Mediterrani, sobre la contaminació a les comarques dels Ports i el Maestrat. Aquests estudis són d'àmbit més ample i estan dotats amb més recursos.

29 periodistes de mitjans informatius van fer una visita a les comarques dels Ports i el Maestrat convidats per ENDESA. També van visitar la central tèrmica on l'empresa els va explicar les millores que s'estan duent a terme per tal d'aminorar els nivells d'emissió de gasos contaminants i per a validar els acords signats. La majoria dels periodistes pertanyien a l'Associació de Periodistes d'informació mediambiental, de l'agència EFE, d'El País, del *Diario 16* o de la revista *Natura*.

IRRIAGRO

SISTEMES DE REG

VENDA AL PÚBLIC DE:

- "Tuberías" de PVC i accessoris
- Mangueres de polietilè i accessoris
- Materials per a reg per aspersió
- Material per a reg per degoteig
- Programadors agrícoles
- Motobombes diesel i gasolina
- Bombes (submergibles, horitzontals, pressió, etc.)
- Dipòsits, "cubes" i "silos" de fibra de vidre

PRESSUPOSTOS I PROJECTES DE:

- Basses (formigó, PVC, etc.)
- Conduccions d'aigua
- Regs per aspersió
- Regs per degoteig
- Comunitats de regants

Crta. Morella, km. 3.300 • 12006 Castelló.
Tlfs. 21 49 49 - 24 41 64

La sequera de 1994 a la comarca dels Ports

per Ricard Pitarch i Garcia

Introducció

Qualsevol que hage viscut durant l'estiu de 1994 a la comarca dels Ports s'ha apercebut, sens dubte, de l'escassetat d'aigua que s'inicià els primers mesos de la primavera. Més encara, si la seva activitat estava relacionada amb l'agricultura, ramaderia o simplement si tenie el costum d'observar les plantes del seu entorn. Però aquesta sequera ha donat l'alarma a tothom, fins i tot a les persones més ignorants que pensen que l'aigua només és important per a l'ús domèstic; doncs també aquestes es van veure privades durant moltes hores diàries d'aquest precíu líquid que tan fàcilment deixem xorrar de les aixetes en períodes no restrictius. També alguns visitants o turistes, que creuaren per aquestes carreteres, es trobaren amb camions o tractors que transportaven cisternes d'aigua, cosa que no passava altres anys, quan les pluges i les nevades eren més abundants.

Ací pretenem donar a conèixer les dades climàtiques d'aquest període de sequera comparant-lo amb la mitjana d'uns quants anys. Treballem amb les dades de Vilafranca i Morella, úniques estacions meteorològiques conegudes amb dades termo-pluviomètriques de

1993, 1994 i mitjanes de més de vint-i-cinc anys. A partir d'aquestes dades s'han calculat els dèficits d'aigua mensuals i comentat les conseqüències que van tenir-ne.

Dades termo-pluviomètriques

En el quadre 1 figuren les dades de temperatures i precipitacions de les dues localitats.

Amb les figures 1 i 3 es mostre un gran paral·lelisme entre les dues estacions, ambdues han mostrat des de desembre de 1993 valors de T_m mensual superiors (entre 1 i quasi 3 °C) a les mitjanes mensuals de períodes llargs, a excepció del mes d'abril.

Si observem els gràfics de les figures 2 i 4 trobem gran similitud, les dues tenen màximes de precipitacions en octubre i maig i ambdues tenen unes pluges, en el període setembre 93 - juliol 94, inferiors a la mitjana dels períodes llargs dels quals tenim dades. Destaquen els mesos de desembre, gener, març i juny com els més deficitaris de pluges respecte a la mitjana d'anys anteriors. Ja tenim els dos factors causants de la sequera: dèficit de precipitacions i tempe-

ratures més elevades que habitualment, la qual cosa fa que l'ETP (evapotranspiració potencial) augmente i manque aigua al sòl. Així tenim que l'ETP d'aquest període 1993-94 és quasi 50 l/m² superior a l'ETP del període llarg.

Conseqüències

Nombroses han estat les conseqüències derivades en gran mesura de la sequera que ha patit aquesta comarca, però que es poden fer extensibles a moltes més dels voltants que han sofert situacions desastroses semblants.

Podem començar per l'agricultura, en els cultius de secà i aquelles petites àrees familiars de regadiu que aprofiten les aigües de fonts, rierols... No van arribar, en la majoria dels llocs, a donar els fruits esperats, o bé van estar molt minvats; podem nomenar el cas dels cereals, les creïlles, les cebes... La ramaderia també va tenir problemes d'aigua, a major part dels ramaders van haver de portar-la en cisternes amb camions o tractors dels pocs riets o fonts que van continuar brollant durant tot l'estiu. S'afegia a aquests la manca d'herba per a pastures, tant a la zona de prats com de matollars i boscos. També l'escassetat de farratge i provisions per a l'hivern,

Figura 1

Figura 2

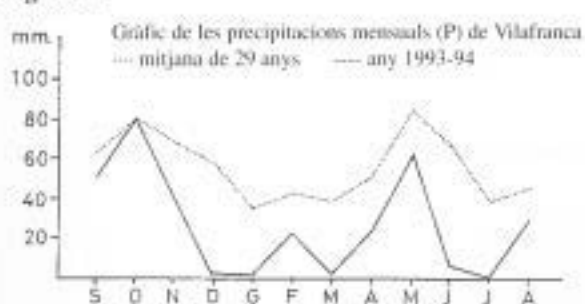
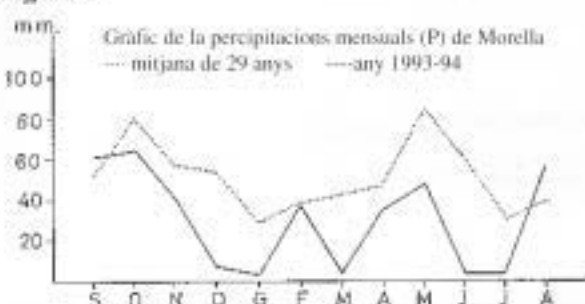

Figura 3

Figura 4

Quadre I

<-----1993-----> <-----1994----->

		S	O	N	D	G	F	M	A	M	J	J	A	a
Vilafranca	Tm	15.2	9.3	6.1	6.6	4.6	5.8	9.5	7.4	14.0	17.3	22.7	22.4	11.7
	P	50.8	80.7	41.8	2.5	2.3	23.2	2.0	23.3	62.9	6.6	0.8	28.3	325
Morella	Tm	16.3	10.0	6.8	6.8	5.0	6.4	10.7	8.2	15.1	19.0	24.1	23.1	12.6
	P	60.7	65.2	41.4	7.4	2.6	38.5	4.1	37.4	46.9	3.7	3.1	55.3	366.

		S	O	N	D	G	F	M	A	M	J	J	A	a
Vilafranca *	Tm	16.3	11.1	7.1	4.4	3.4	4.4	7.0	7.8	11.2	15.5	19.8	19.5	10.6
	P	63.7	80.4	68.4	58.0	36.3	41.7	38.9	51.8	84.7	66.4	38.5	46.0	674
Morella **	Tm	17.4	12.2	7.6	4.5	4.1	4.7	6.7	9.0	12.8	16.6	20.5	20.6	11.4
	P	52.5	79.6	57.8	53.4	28.7	38.7	42.4	47.7	84.3	59.1	29.8	38.7	612

* Mitjana de 29 anys en precipitacions i 27 en temperatures. ** Mitjana d'aproximadament 50 anys.

que la majoria van haver d'importar d'altres llocs.

Restriccions d'aigua per a l'ús domèstic, limitant les hores al dia, que es disposava d'aquesta, cada vegada més. També limitacions d'aigua per a la indústria com és el cas de Vilafranca, que durant alguns dies va haver de dur-ne de la Tosquilla.

Els boscos, prats i pasturatges van patir la sequera aportant menys biomassa per a la ramaderia ovina i bovina, però també hem pogut veure rodals de carrasques i pins morts en llocs més secs on el sòl podie retenir menys aigua. També la mort d'algunes plantes espontànies, l'absència de fructificació de moltes herbes i l'avanç de floració de la majoria, no era difícil veure florir l'espiçol, per exemple, un mes abans del que és habitual.

Les conseqüències van arribar fins la tardor. Malgrat les pluges de setembre, octubre i novembre la recollida de fongs; rovellons, girgoles... va ser molt escassa i també ho va ser la recollida de tòfones el mateix hivern.

Però les pèrdues més grans, que van arribar fins i tot a la mort d'alguns ser humà, van estar els incendis, afavorits també per la sequedat en què es trobaven les plantes i el sòl ja a principis d'estiu. Durant l'any 1994 vam tenir 19 incendis a la comarca dels Ports; les causes, segons la Conselleria de Medi Ambient foren: 15 per llamps (tronades), 2 imprudències agrícoles, 1 a partir de la crema d'un femater i l'altre per causes desconegudes. En total es van cremar més d'11.000 Ha pertanyents a 10 municipis distints. Tots els altres d'escassa importància, si els comparem amb el que

es va iniciar el dia 2 de juliol de 1994 a la província de Terol però que després, per efecte dels forts vents es va traslladar cap als termes d'Olocau del Rei, Hortells, Sorita, el Forcall, la Todolella, Palanques... Va tenir una duració de nou dies i es van cremar vora de 5.000 Ha de pi blanc (*Pinus halepensis*), vora de 3.300 Ha de matollar i màquies, quasi 2.000 Ha de carrascar (*Quercus ilex*) i roureda (*Quercus faginea*) i al voltant de 1.000 Ha de pi negral (*Pinus nigra subsp. salzmannii*), la resta, pastures. Aquests incendis van provocar una pèrdua de valor ecològic immensurable, alterant de manera permanent el paisatge i la vida silvestre, deixant al descobert més d'11.000 Ha amb risc molt alt d'erosió. També s'ha vist greument afectada l'economia, especialment de les poblacions amb dificultats, com Hortells.

Quadre resum

	VILAFRANCA		MORELLA	
	PERIODE LLARG	1993-94	PERIODE LLARG	1993-94
Tm anual	10.6 °C	11.7 °C	11.4 °C	12.6 °C
Precipitacions anuals	674.8 l/m ²	325.2 *	591.8 l/m ²	366.3 **
Mitjana de les Tmàx.	15.2 °C	16.8 °C	15.9 °C	17.7 °C
Mitjana de les Tmín.	6 °C	6.7 °C	6.9 °C	7.5 °C
ETP anual	646 l/m ²	694 l/m ²	670 l/m ²	723 l/m ²
Mesos amb reserva d'aigua	9	6	9	6
Dèficit d'aigua anual	91.4 l/m ²	368.8 l/m ²	142.9 l/m ²	356.7 l/m ²
Excés d'aigua anual	118.2 l/m ²	0	84.6 l/m ²	0

Estem a punt de demanar un caixet més gran per a l'apartat de correus 18 perquè ja tenim dificultats perquè pugue cabre tot. Ací a la revista ja no ens cap pràcticament res i ho hem d'anar dient en un tríptic quinzenal (NOVES) que podeu demanar al 161001. El fet que no isque ací no vol dir que no agraim molt els nombrosos donatius i intercanvis que rebem. Procurarem anar posant-ho tot.

Clàssics: Llibre dels feits del rei en Jacme. Edició fac-símil UB, 1972.

Atlas: The Times, 1993.

Lingüística: Els verbs Valencians. Gramàtica Valenciana: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. Ernest Querol; Models en Contacte : anàlisi dels estudis sobre les relacions interlingüístiques. Separata: Actes del 9è Col·loqui internac. de llengua i literatura catalana. Alacant i Elx, 1991. Publ. de l'Abadia de Montserrat.

Excursionisme: Els Ports [de Tortosa] Guia Excursionista. Ed. Alpina.

Història: L'Autonomia. Lluís Aguiló. Col·l. Descubrim el País Valencià. Inclou l'estatut de Morella (1979). Ferran Soldevila: El Compromís de Casp (Resposta al Sr. Menéndez Pidal). Manuel Azaña: Memòries polítiques y de guerra. Vicent Sanz: D'artesans a proletaris: la manufactura del cànem a Castelló (1732-1843) Dip. CS. Vicent Gabarda: Els afusellaments al País Valencià (1938-1956). Piqueras/Sanchis: L'organització històrica del territori valencià, GV, 1992. Joan Reglà: Aproximació a la història del País Valencià. 3i4. Pere Anguera: Déu, Rei i Fam: El primer carlisme a Catalunya. N. Bobbio: Dreta i esquerra: raons i significats d'una distinció política. Col·l. Els llibres del contemporani.

Arqueologia: Las pinturas rupestres del abrigo A del Cingle de Palanques (Els Ports. Castelló). Norberto Mesado Oliver. Dip. Castelló, 1995.

Botànica: R. Garcia: Coneixements bàsics de la flora i vegetació de la prov. de Castelló. Itineraris. Quaderns de la Col·l. universitària. Dip. CS, 1992. Les

observacions de Cavanielles dos-cents anys després v. I. Bancaixa. Obra Social, 1996 Julio Lacarra i Ximo Sánchez.

Miscel·lànies: XI Sessió d'Estudis Mataronins, 11-95.

Literatura: Espinàs: A peu per l'Alt Maestrat.

Ensenyament: El Temps del Romànic. Activitats didàctiques. C. Com. del Baix Llobregat.

Etnografia: Vídeo: La Santantonada del Forcall, 1996. Cinta d'àudio de Toes de Gaita de Morella. Gravació dels anys 70. Amades: Costumari Català, v. IV.

Política: CD-ROM resultats eleccions 1996

Vexil·lologia: Pere M^o Orts: Història de la senyera al País Valencià, 3 i 4. Biblioteca d'estudis i investigacions.

Esports: Espemo: Guia de Deportes de Montaña de la Comarca dels Ports.

Revistes: Acció Cultural, 89. Ressenya del XVIII Aplec. Saó (ixen en divs. núms. Au! i Els Ports Ràdio, l'Ass. Int. d'Est. i Mn. Betí). Centro de Estudios del Maestrazgo, 51-52. Articles de JJ. Rovira, J i R. Monferrer sobre Vilafranca, la HIFE i la carrasca de Culla. Geo especial 196. Comunidad Valenciana. Fotografies de la comarca i algun comentari. Gran Penedès, 49 (Ressenya de l' Ass. Int. d'estudiosos).

Bibliografia: Museu del Montsià: índex dels 10 anys de l'informatiu. Recull de llibres locals. Biblioteca Oliver de Boteller, Tortosa, 1993.

Fulletons: De la tèrmica, de l'escola-llar de Morella, d'Hortells, del dia de la Mancomunitat, de Càritas, del Grup Ecologista de Vilafranca, de Morella, de rutes naturals per la comarca, etc...

Santantonada

La Confraria de la Santantonada del Forcall ha editat un vídeo amb imatges de la festa. El vídeo està muntat per l'empresa Comunicacions dels Ports amb imatges pròpies i de J.R. Gil. El guió de la cinta és del professor de la UNED, Henri Bouché i la locució és d'Ernest Querol. La caràtula ha estat confeccionada a les nostres instal·lacions amb fotografies dels participants al concurs de fotografia que anualment organitza l'associació.

Miravet

L'ajuntament de Morella ha editat un CD amb música de l'orgue de la Basílica de Santa Maria.

Es tracta d'una edició commemorativa de la restauració de l'orgue històric més important de la comunitat valenciana, construït per Francesc Turull (1719).

Els treballs de restauració els ha dirigit l'organista i organer morellà Ricardo Miravet i han estat finançats per la Generalitat.

El disc conté obres de música espanyola dels segles XVI i XVII magistralment interpretades per Ricardo Miravet, que publica, en el llibret explicatiu del compacte, un treball sobre les característiques, història i restauració de l'orgue barroc de Santa Maria.

Rovira

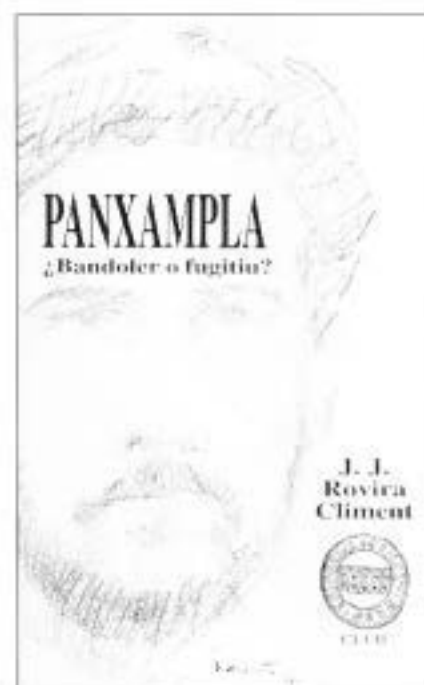
El prevere cinctorrà Joan Josep Rovira i Climent ha publicat un nou llibre titolat "Panxampla, bandoler o fugitiu?"

El llibre, de l'editorial Cinc-torres Club, és el volum tercer de la sèrie Històries i Viatges i podríem dir que és mig un llibre de viatges dels que ens té acostumats i mig una biografia novel·lada de Joan Pujol Fontanet, àlies Panxampla.

El llibre comença a Alfara de Carles xerrant de la Catxarròmetra (l'autobús de línia), passe per la Cerdanya i acaba amb l'afusellament de Panxampla a càrrec dels soldats del regiment *Gaipúzcoa*.

En este relat veem des de les accions pròpiament bandoleres, el motiu que el portà al món dels proscrits i l'intent de refer una nova vida més enllà de la frontera.

L'obra, de 205 pàgines, és interessant i serà més fàcil de llegir amb una tipografia més clara. Té un apèndix documental i uns dibuixos magnífics de Frederic Mauri.

JOVENIVOL
moda

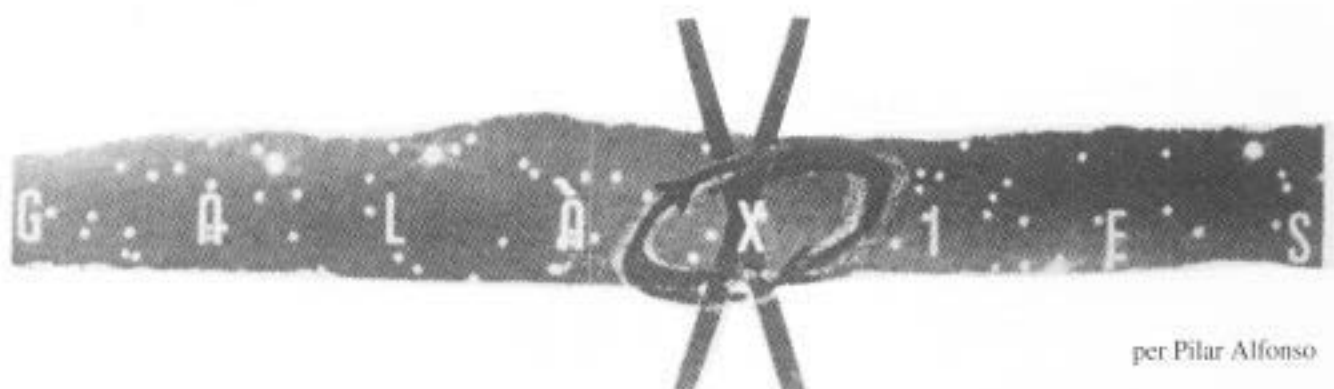

BLASCO DE ALAGON, 41
Tel. 160710 MORELLA

TEJIDOS **Vinales**

Segura Barreda, 1
San Nicolás, 22 - Tel. 16 00 63 - MORELLA (Castellón)

per Pilar Alfonso

Rua da Saudade, núm. 22

- ¿Para qué escribir entonces? Si todas las historias buenas ya están escritas...
- Porque, como dice alguien que no recuerdo, a la gente se le olvidan. Y nosotros, los escritores nuevos, se las recordamos. Y eso es todo. **Obabakoak**, Bernardo Atxaga.

Aparenta més edat de la que té. Les cròniques repeteixen que va nàixer fa 52 anys a Vecchiano, en plena Toscana, i que és l'escriptor italià més traduït i més venut dels darrers anys. Coneixedor apassionat de Portugal, traductor infatigable de Fernando Pessoa, Antonio Tabucchi s'ha atrevit inclús a escriure i publicar una novel·la en portugués (**Requiem**, 1992). Darrerament **Afirma Pereira** ha fascinat Itàlia (amb l'ajuda, cal dir-ho, de Marcello Mastroianni, protagonista de la pel·lícula homònima de Roberto Faenza que s'estrenà pocs mesos després de publicar-se la novel·la) i, traducció a traducció, bona part d'Europa.

Pereira és un d'aqueixos personatges que se'ns graven indeleblement en el pensament i en la memòria només conèixer-los. Un vell periodista lisboeta -paradoxalment indiferent a la realitat, especialista en plàcides necrològiques i entranyables traduccions de narradors franceses del XIX- que si al principi de la novel·la resulta atractiu, al fi-

nal esdevé admirable, exemplar. De Pereira ens atrau sens dubte el coratge per a canviar de vida ... malgrat els anys, els quilos, i les cardiopaties. La valentia de ser permeable a les lluites de dos jòvens compromesos que irrompen brusquement en la seua solitària i ordenada vida i dels que més enllà dels noms (Monteiro Rossi i Marta) no sap a penes res. La fermesa a l'hora de seguir els consells del seu metge, el doctor Cardoso: "Deixe de freqüentar el passat, intente freqüentar el futur. Quina expressió tan bella, va dir Pereira, freqüentar el futur, quina expressió tan bella, no se m'hauria acudit mai". Tanmateix, dies després, al seu vell pis de la Rua da Saudade, no dubtarà a mirar cara a cara la realitat, el present i el futur. Serà l'instant en què Pereira esdevindrà definitivament i dolorosament Pereira.

Afirma Pereira mostra això que als lectors de novel·les tant ens agrada trobar en les històries: el canvi, la transformació, la presa de consciència. Les circumstàncies, descrites per Tabucchi amb

extrema claredat i precisió, no són difícils d'esbossar: dictadura d'Oliveira Salazar, agost de 1938, Lisboa, Portugal, Europa... calor, llimonada amb molt de sucre, brisa atlàntica, truita d'herbes aromàtiques.

En una pirandelliana nota final Tabucchi (molt afeccionat des de sempre a les explicacions d'autor) detalla com i quan conegué el personatge; com, a poc a poc, se li imposà i començà les seues confessions. D'ahí precisament naix el títol i la pròpia estructura de la narració. No deixa de sorprendre, però, que la simple repetició de dues paraules "afirma Pereira" (*sostiene Pereira* en l'original) pugui resultar un element estructurador tan eficaç i provoqui allò que se'n diu "l'efecte veritat" de manera tan senzilla i contundent. Destresa narrativa, per tant. Testimoni sempre necessari i, sens dubte, una apassionada lectura.

Aproveiteu les ofertes

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Servei Oficial

Vehicles nous i usats

Servei Oficial

SUZUKI

Vehicles tot terreny

JULIO ORTÍ

Barri de l'Hostal Nou - Tel. 16 00 37

Autorella

Ullal d'idees minero-medicinals declarat d'inutilitat pública per R.O. de 18/7/1914

- 1.- Cada vegada que portem la revista, es fa malbé la impremta. Devem portar la malastrugança.
- 2.- També és curiós anunciar un debat que ja s'havie fet i no encertar ni el tema.
- 3.- Ja ere hora que isquere alguna notícia del Forcall, Castellfort o Cinctorres. Ara només faltarie que algun vilatà entusiasta les escriguere.

Xe, bé, home!

Em vaig fer molt contenta de sentir el disc de l'orgue de Morella interpretat per Ricardo Miravet.

He sentit dir moltes vegades que ja s'acaben les obres de l'Alamera i que queden tan bé!

Coincidència

El fet que Lizondo vinguer a fer campanya a Morella en plena celebració del Carnestoltes va ser una pura coincidència.

Alguns van creure que verdaderament s'havie disfressat molt rebé de President de les Corts Valencianes.

Residus

Segons diuen, la Conselleria d'agricultura i Medi Ambient de la Generalitat ha enviat a l'Associació Cultural i CNL dels Ports un imprés per a controlar els residus tòxics i perillosos. Si no es tracte de pensaments, no entenc què es això tan perillós que fan.

Futuròlegs

Qui ho havie de dir que allò del camp de tir també serie veritat, com tantes altres coses que havia sentit dir! Afortunadament la munició serà més d'estar per casa i no tan perillosa. Es podran matar plats feréstecs i gots servals.

M'han dit estos *xiquielos* d'AU! que si no els donen *quartos* per a fer faenes de profit posaran un telèfon d'eixos de Rappel o bruixa particular per a totes les previsions interessants

Agències informatives

Està clar que si no es revisen les notícies, tots diuen el mateix. Si la cosa es veritat no es note massa, però quan la notícia és incorrecta...

A la província de Castelló només hi ha tres basíliques; Lledó, la catedral de Sogorb i el temple de Sant Pasqual.

Ja estem. És que hi ha basíliques, com la de Morella, que no són de la província de Castelló?

La falta de precisió entre els bisbats i les províncies és purament casual o intencionada?

Temperatura

Si els del Canal 9 no volen dir les temperatures de Morella i Vilafranca i prefereixen poblacions menys representatives, els direm als de TV3 que les tornen a dir. Amb això el canal nou anirà perdent encara més audiència i guanyant sordència.

Per les sigles de les sigles

M.T.M.

La Maquinista Terrestre i Marítima, S.A.

Mancomunidad Turística del Maestrazgo

C.F.C.

Clorofluocarboni

Colònia Forcallano-catalana

Preguntes al vent

- 1.- Donar un premi a la gent que fa el que cal no és acceptar oficialment que habitualment passe el contrari?
- 2.- Per què es done un premi a una persona per fer el que ha de fer? Que això no és la seua obligació?
- 3.- Si se li done un premi al ministre per fer la seua faena, haurem de donar un des-premi als que no la fan o no l'havien feta fins ara?

Mapa escolar

Abans s'havie de saber llegir i escriure per a traure's el carnet de conduir. Si continuen les programacions del mapa escolar, amb tant de trasllat, caldrà tindre el carnet de conduir per a poder anar a aprendre a llegir i escriure.

Reiteració

És molt d'agrair que el GEV (Grup Ecologista de Vilafranca) precise que les jornades de primavera es faran els mesos d'abril, maig i juny. Aixina no hi haurà confusions.

Paregudònims

Política i politja

Fets i situacions que es caracteritzen perquè és precis ser de la corda per poder anar pujant.

Geografia

Segons Canal 9, Llach viu a la ciutat Empordanesa de Porrera. El canvi del Priorat per l'Empordà deu ser cosa dels últims terratrèmols.

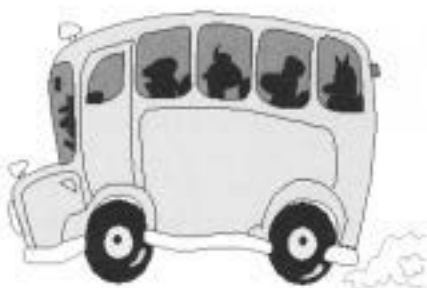
Definitio

* **A**U (imò Hau) interjectio est conturbatæ mentis, & etiam silentium injungentis.

Traducció: Au (millor Hau) és una interjecció d'inquietud de l'esperit, & també d'imposar silenci. (Del diccionari llatí de MDCCXXXIX de la Biblioteca de Morella).

Cartells

Han aparegut uns cartells de la Generalitat amb un missatge bilingüe. El castellà s'entén molt bé: *Comer de todo es comer bien*. El problema es planteja en valencià: Menjar de tot es menjar be. No comprenem per què menjar corder és menjar de tot. Això és metafòric.

Orella mòbil

Corren rumors de que quan estigues la carretera feta, si és que l'acaben algun dia, l'autobús de Saragossa a Vinaròs passarà per ací en comptes d'anar per l'autopista. També diuen que hi haurà un cotxe directe de Saragossa a Castelló.

Festes

Canal 9 no acaba de tenir clar quina és la manera de descriure les festes de la Comunitat.

1.- Perquè hi ha una diferència excessiva entre el tractament de les Falles i la Magdalena i les altres festes de la Comunitat.

2.- Perquè no cal que cada dia, la mateixa persona li pregunte el mateix a la mateixa fallera o reina que, naturalment, respon el mateix. Ja suposem que les reines de les festes sempre estan molt emocionades i fan una faena molt important. Quan no hi ha res que dir el millor és callar o posar anuncis.

Neologismes

La contaminació i depauperació dels boscos de la comarca, amb el temps que fa que duren, no tardaran en configurar-se com un problema endèmic. Ai, perdó! volia dir endèmic.

Segons diuen, també hi ha moltes influències pardalo-xiulàtiques, paràsito-víscides, processonàriques i fa-molt-de-temps-abandoniques.

cimOrella

Repàs de física

Els pols de diferent signe s'atreuen. Tant els elèctrics com els electromagnètics, com tots sabeu. Segons això, haurem de concloure que el color dels governs i els serveis públics són pols electromagnètics de signe contrari, perquè s'atreuen molt.

Manera de ser

Xica, a Morella ha guanyat el PP, diu que?

- Ja pot ser, ja. És que els de Morella sempre han sigut molt **convincenciosos**.

Revalidacions

Si els alumnes que acaben BUP i COU s'han d'examinar de valencià a la Junta Qualificadora: què han fet fins ara? Que el valencià de l'escola no és bo o no és oficial? Com és que el castellà de l'escola sí que val per a tots els tràmits oficials i oposicions?

Còpies

Si no fore que ací ja les teníem abans, encara ens dirien que les peanyetes de l'Oferta les hem copiades de la Telemarató d'Antena 3.

O-9-màstica

Després d'inventar gentilicis i carregar-se la toponímia de la comarca, ara els del canal Jou l'han emprés amb els noms de les persones. L'última ha estat batejar al cronista oficial de Morella com el sr. Gaumondi.

En l'apartat d'**Et-9-grafia**, la mateixa crònica ens va informar, amb la precisió d'habitud, que se celebra la Festa del Rotllo i Prima.

Devien estar pensant en la festa del Rotllo i Canya.

Diccio-9-ri

Granisso: calamarsa; aigua en estat sòlid, normalment en forma esfèrica, que cau del cel.

Caracolejar: circular pel camp de futbol en qualsevol direcció no recta.

Cerd: mamífer domèstic, objecte d'explotació intensiva, de l'ordre dels artiodàctils i de la família dels suïds. De participació imprescindible a les festes dites matances. Antònim: incerd = no-gorriño.

Companyer: persona que està en companyia d'una altra.

Salut: no referible al estat somàtic general, sinó al fet d'adreçar paraules o gestos que indiquen afecte. (Enviar un salut a un amic).

Riesgue: Contingència desfavorable a la qual esta exposat algú.

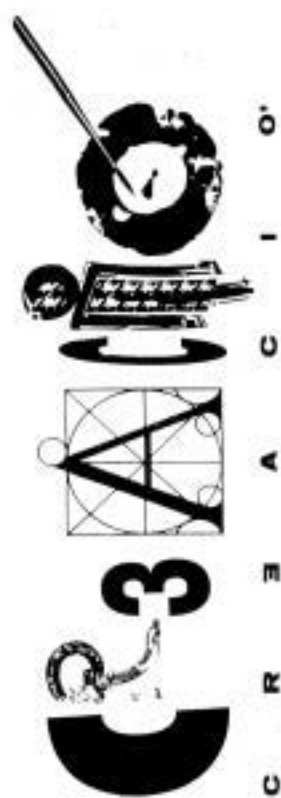
Confraires: Associacions de fidels per a l'exercici d'obres de peïtat. També denomine les associacions professionals de pescadors.

Frases fetes

La ret de mitjos: Conchunt d'elements informatius dels que dispon una organització. Per eixemple: les Conselleries de Fazenda i Mig Ambient.

Agència de segurs: Oficina on els agents no s'equivoquen mai. S'aplique preferentment als llocs oficials atesos per funcionaris.

Ha salgut el fum: el fum ha liquidat el compte corrent.

Què necessitem encara? Va preguntar ella. Un ganivet, vaig dir jo. Ella va eixir de la cuina amb una destral gran de carnisser. Per a què? Per a tallar-li el cap. Però per a això agarrà la destraleta menuda del cobertís... Desenganyada va tornar la destral a la lleixa on havia estat posada com a decoració. I hem de tancar el gos, vaig dir jo. No l'estimes més estamordir-lo? Va preguntar ella. Està bé, agarró un garrot. Al corra vam buscar el pollastre jove, que el gos havia agarrat al matí, l'havia mossegat i possiblement l'havia amagat i devia estar ferit sota les plomes. El vaig agarrar, me'l vaig posar sota el braç esquerre, a una mà, el cabet, a l'altra, les potes. Em va sorprendre com les trobava de gelades. Jo pensava: era l'ocasió de donar-los palla als altres. La Judith va tancar la porta del corral. Al jardí vaig col·locar el pollastre damunt la taula, vaig buscar el garrot al darrere del meu pantaló i li vaig donar dos cops forts al cap menut que tenie la cresta roja. El colp més fort el va rebre la meua mà que de seguida em va fer mal. L'havia colpejat massa

fort. El pollastre aletejava i s'arrupie dels espasmes. Este es morirà prompte, va dir la Judith, que el tenie agarrat per les potes. Com que jo no sabia si estave mort o si encara estave viu, li vaig tallar el cap. La Judith ho contemplave amb atreviment. Portave el meu mono apedaçat i les catiusques verdes. Pareixie divertidament emprendedora. Què puc fer jo? preguntave ella i estenie les mans. Ara l'hem d'esplomissar, li vaig dir jo. Aixina. Mira. A la cuina vam encendre una branca seca de ginesta i vam posar el pollastre grisenc a la flama. Això s'ofimmarà els canons, vaig dir jo i li vaig tallar el coll al llarg del pap. Va eixir un suc fosc. Tu no ho has fet exactament com diu el llibre. Vaig tallar també cap al fons, fora buscava les tripes, la molella, el fetge, els lleus. Ja està aparellat, vaig dir jo. I això, ací? Què és això? Preguntave la Judith. Això és el cor.

Traducció: Emília Verdú
Adaptació: Ernest Querol

Bibliotecaris

Com podeu vore, la tradició *ofenedria* que cultivem amorosíssimament des de fa 10 anys ens ha impulsat a demanar l'ISSN, un número que no val absolutament per a res i que obligarà als bibliotecaris a modificar la fitxa catalogràfica d'Au!

Que què és l'ISSN? És el número normalitzat internacional de publicacions en *sèrio*, perdó: en *série*. Amb eixe número qualsevol llibreter del planeta Terra i de les estacions orbitals pot demanar fàcilment la nostra revista i també sabrà que existeix.

Este número el concedeix el *Centro Nacional Español del ISSN*, que és una part de la Biblioteca Nacional, i conste de vuit xifres separades per un guionet al mig tal com teniu a la columna de crèdits i dèbits.

Puig i Cadafalch

Aquest prestigiós premi, que concedeix l'Institut d'Estudis Catalans, ha estat concedit al reconegut arqueòleg Ferran Arasa i Gil.

Ferran Arasa és un dels membres més actius del Centre d'Estudis i és professor de la Universitat de València. Els seus camps de treball són diversos, i inclouen la direcció de l'Atlas Toponímic Valencià. Té publicades diverses obres de la seua especialitat, l'arqueologia romana. A la nostra comarca és conegut sobretot per la identificació de la Moleta dels Frares com la ciutat romana de Lesera.

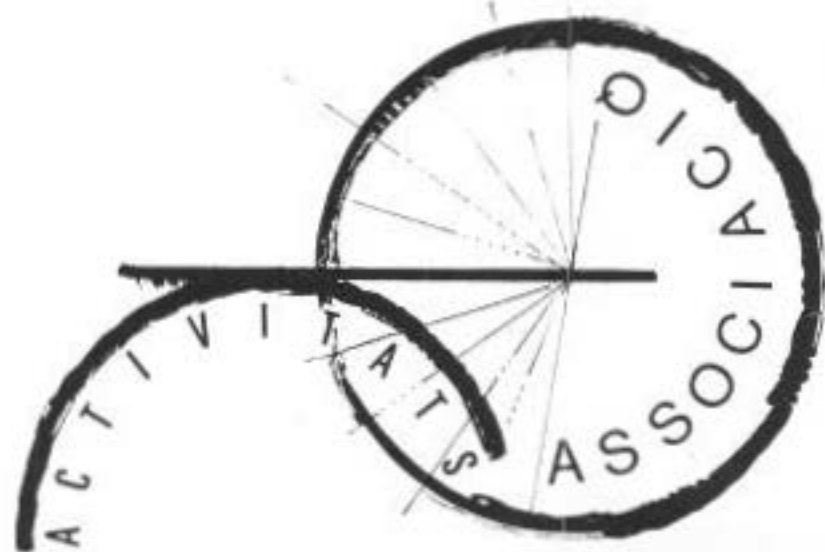
Assemblea

Les expectatives de l'Assemblea s'estan complint perfectament i només voldríem unes quantes comunicacions (en

són ja quasi 50 però en volem més...). La Diputació ha promés en ple la seua ajuda a l'edició de les actes, i les eixides en premsa són tan nombroses que no poden eixir ací (revistes generals, butlletins de centres d'estudis i museus, diaris...). Us en recordeu fa uns anys quan eixie alguna cosa de tant en tant i la posàvem sencerceta per fardar de gent important? Fins i tot ens vam haver d'inventar esta secció.... Com han canviat les coses!

Centre d'Estudis

El Centre d'estudis ha superat l'any de vida i, un cop superada la fase inicial, emprén la fase de consolidació que li portarà, vista l'experiència d'altres centres, un parell més d'anys. De moment la Fundació Ports-Maestrat no ha concretat la seua ajuda per aquest període i, per tant, el Centre funcione amb treball voluntari. Agraïrem tota l'ajuda que pugueu prestar-nos. L'horari a partir de juny és: dilluns de 9 a 15 i de 18:30 a 20; dimarts, dimecres i dijous, de 9 a 14 i de 17:30 a 20 i divendres de 9 a 13 i de 15 a 20.

Sant Jordi '96

L'Associació i el Centre d'Estudis van participar al dia del llibre, que se celebra a la plaça de Morella des de l'any passat. Hi havia tres parades: la de l'ajuntament, que organitzava la diada, la d'un dels llibreters de la ciutat i la nostra, que presentava com a principals novetats les publicacions del Centre durant aquest any: catàlegs, guies bibliogràfiques, butlletins de novetats....

Enguany la celebració tenia per primera vegada caràcter mundial gràcies a les gestions dels llibreters i de l'altra Generalitat davant la UNESCO. No cal ni dir la gran quantitat de vendes que va assolir l'associació.

La festa es va traslladar al diumenge anterior, dia 21 d'abril, per tal de fer-la coincidir amb el mercat setmanal i així aprofitar la presència de públic forani.

Vergonya i Culpa

Del 22 al 27 de juliol, el Centre d'Estudis organitza el IV SEMINARI DE MORELLA, que serà impartit per Lluís V. Aracil. A continuació el professor Aracil ens anime a participar. Si no heu rebut el tríptic i us interessen podeu cridar-nos al 964-161001. El preu és de 25000 pessetes i de 12000 per estudiants de 1r i 2n cicle i aturats.

La llista de temes encetats als Seminari de Morella sembla ja un índex de regions devastades. Les fascinacions que han usurpat el nom de "pensament" tenen aqueixa contrapartida negativa, que és un forat immens i informe. Les confusions i les dissociacions "naturals" són la barrera que l'envolta -potser no impenetrable, però sí dissuasiva. No diu que travessar-la sigui fàcil, sinó que val la pena perquè l'exercici mateix és saludable i algunes troballes són molt instructives.

Fa temps que la vergonya i la culpa no són temes populars ni conspicus. Estudiar-les és emprendre una mena de cross-country que perquè, d'altra banda, cap disciplina acadèmica establerta no s'hi ha interessat especialment. La iniciativa, l'esme i la constància propis de l'explorador són absolutament indispensables -i un resultat valuós és descobrir cohesions i coherències que l'especialització dispersiva no pot captar.

En primer lloc, indagar és des-con-

fondre i des-simplificar -cosa necessària perquè "vergonya" i "culpa" no designen nocions ni emocions simples, sinó gammes bastant amples i trames prou intricades. Explorar-les requereix construir -a començar pel vocabulari mateix. De fet, estudiar implica dir -que no és cap petita proesa en aquest cas.

Els recursos descriptius i expressius ara corrents no són copiosos ni delicats, sinó escassos i toscos. El símptomes d'obscuriment i empobriment (en comparació amb èpoques anteriors) són potser discutibles -però no negligibles si admetem que dir és fer.

És curiós en tot cas que la sociologia i la psicologia hagin tendit molt més a esquivar que a enfocar la vergonya i la culpa. ¿No serà això un dels símptomes més inequívocs de l'individualisme, que no és cap doctrina, sinó un sentit comú?

Conjectures a part, la vergonya i la culpa no són un folklore exòtic, sinó que tenen molt a veure amb maneres d'entendre's, malentendre's o desentendre's -que és el que tots fem a cada pas, generalment sense pretensions teòriques ni terapèutiques.

En fi: la por, la vergonya i la culpa són segurament etapes crítiques en la formació de la persona i de la comunitat humana. En això (que podem anomenar "hominització") consisteix la importància capital del tema, que potser és el missing link entre l'etologia i l'ètica.

Aquestes són les lectures recomanades per Lluís V. Aracil per al curs d'estiu:

William SHAKESPEARE, *Macbeth* [1606].

Aleksandr S. PUSHKIN, *Boris Godunov* [1825, 1831].

"Stendhal", *Le rouge et le noir* [1830].

Fjodor M. DOSTOIEVSKI, *Prezrablenije i molcanije* [1866] → *Crim i càstig*.

Edmond F. V. ABOUT, *Aut horis de Nir* [1874].

"Joseph Conrad", *Lord Jim* [1900].

FRANZ KAFKA, *Der Prozess* [1914, 1925].

Miguel DELIBES, *Cinco horas con Mario* [1966].

A més, dos llibres capitals sobre els camps de concentració:

Viktor E. FRANKL, *Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager* [Wien 1946] → *El home en busca de sentit* [Barcelona: Herder, 1980].

Bruno BETTELHEIM, *The informed heart: Autonomy in a mass age* [Glencoe & New York: Free P. 1960] → *Le cœur conscient* [Paris: Laffont 1972].

**No sigueu vergonyosos
i inscriviu-vos!!**

TRADICIONS POPULARS

per Domi Pastor

La perra menuda

Sempre ha hi hagut moltes excuses per a no donar diners. Recordo una resposta de quan érem menudes i en demanàvem:

- Dona'm una perra.
- Una gossa et donaré.

Amb aquest acudit ràpid de traducció de la paraula se'n eixien per una vora.

Jo vull referir-me a les monedes, perquè parlo en valencià; i, concretament, a les de cinc cèntims, les perretes, les perres menudes. No hi ha confusió possible. No hi havia problemes de blanquejament, encara que a algunes monedes els haguere anat bé perquè estaven d'allò més mostoses.

Hauré d'entrar en explicació per aclarir-me. S'anava a comprar arròs, farina, fesols, etc. amb centímetres, dels quals encara en conservo un grapatet: monedetes de cèntim i de dos cèntims. És clar, per a comprar no res vinga menudències per les butxaques i per les faltriqueres, perquè carteretes per a monedes no en feie servir ningú. No ere com ara.

Sempre està per davant la intel·ligència brillant de la gent que governe, i van dir:

- Açò no pot ser. Haurem d'ajuntar-ho de manera que amb menys peces soltes tinguem el mateix valor.

Van cavil·lar a saber, es van reunir; no van fer "almuerzos de trabajo" perquè no s'estilave o perquè només arribaven a un gotet de vi, però això sí que ho van fer: van canviar les monedes. Eren pitos, què caràquil! Van ajuntar-ho tota aquella caterva de monedetes en una de cinc cèntims, que li deïem la perra menuda.

Quin avanç! Poc més o menys com ara, que per a saber si un ha estafat molts milions o n'ha estalviat molts també deixen córrer la menudència de molts milions i ens aclareixen que la cosa va de bilions amb b, que si fa o no fa és el mateix que els cèntims i la perra menuda.

En aquells anys no hi havia perill de fons reservats; no ho vaig sentir dir mai. Segurament perquè no hi havia res que

reservar. Bé, visca la perra menuda.

Me pareix que en un altre article contava alguna cosa de la volta dels carters per a repartir les cartes pel poble. Em ve ara a la memòria perquè els del meu temps recordem, com una institució, el Sr. Mateu Guimerà, els seus fills Arsenio i Mateuet i, m'apareix, que un altre, que tenie alguna cosa a veure amb les carteries, ere gendre seu i li deien Ramonet.

Es partien el poble i es penjaven al muscle: aquelles bossotes grans de pell, on cavie la correspondència de tota la volta de cada carter. Ens portaven tots els servicis a casa: cartes, paquets, diners... tot a casa. I la volta, encara que la gent escriguere poc, els costave molt de temps.

Arribave el carter a les cases i a les que eren de pisos, amb la maceta feie la tocata a cada pis i, per no perdre tant de temps per si el que baixave a buscar el correu s'entretinguere més o menys, ja avisave des de baix amb un crit:

- "Cartero", perra menuda.

L'interessat ja baixave amb la perra, import de la carta, i aixina no calie tornar a fer el viatge després de saber de què es tractave. Ere perra per carta, a més del segells que portave; però també amb l'afany de reunir-ho tot, van afegir una perra més al segell i d'allí ja cobra-ven els carters. Ja va desaparèixer el fet de donar-li perres el veïnat al repartidor de les cartes.

La perra menuda també es donave als cecs que es dedicaven a cantar pels carrers perquè cantaren romanços i oracionetes, de tal forma que, quan una persona ere molt pobra, per demostrar que no tenie res, se solie dir:

- No té ni una perra per a fer cantar un cec.

Ara, gràcies a Déu, els cecs si tenim ganes de cantar, cantem i si no, no. Però en aquells temps, com no estaven protegits per l'Estat ni per cap institució, el primer que es feie ere buscar-los un xic o una xica que els acompanyare pels pobles i per les capitals. Portaven les cançons de moda, els romanços dels crims que havien passat, romanços de la mort

dels toreros i es passaven tot el dia voltant, cantant les mateixes coses.

Jo era molt aficionada a comprar-me els romanços. Recordo quan van matar a Pablo Casado. El crim va ser tan espectacular, que va merèixer un romanç amb la música del vals Ramona.

També hi havia molta gent que, quan demanaven alguna cosa a Sant Antoni o a la Maredeu del Carme, feien promesa:

- Promet que, quan vindrà un cec li faré cantar l'oració de Sant Antoni o del Carme, per aconseguir el favor del cel.

Això ja no ere perra menuda. Ja havien de ser dos o tres perres. A mi em pareix que, ben entés, haguere valgut més que digueren:

Li promet a Sant Antoni no posar-me allà on no em criden ni en la vida de ningú ni criticar en un mes. Com haguérem canviat tots. Però, no. Ere la cançó el que valie.

Jo suposo que com el cel està ple de bona gent, començant per Nostre Senyor i la Mare de Déu, veien més que res la intenció d'aquella gent, per això no se'ls podie censurar.

Recordo el comentari d'una dona a qui se li va morir un fill al front. No sabia llegir ni escriure i després, volent justificar que ella també havia resat pel fill, (debie suposar que, com no sabia el castellà no podie resar-li a Nostre Senyor, com si Nostre Senyor fore de Valladolid); deie molt trista:

- De bona fe que vaig donar molts quinze i inclús alguna pesseta perquè resaren pel meu fill.

En això no sé si hem avançat molt, perquè encara ara pareix que tot el que se li ha de dir d'important a Nostre Senyor ha de ser en castellà.

A Morella hi havia poques tendes de menjar i els deïem ultramarins perquè tindrien alguna salsa (les espècies) que venien d'ultramar. N'hi havia poques i unes més cèntriques que altres. Tot l'any, però sobretot en quaresma, es venien una quantitat de sardina salades (de "cuba") molt gran. Servien per al dinar de moltes cases i, com si fore un gran estalvi,

- Mira, esta semana, a casa Manero, amb una perra menuda dos sardines - se-
ren les últimes o un poc rovellades. Al
retorn de la setmana es note molt, i més
si són gent de família.

Que venie un pobre a demanar, si hi
havia un poc de pa sec per a donar-li un
rosoló se li donava com a almona. El
rosoló el besava i el posava dins del sac.
Suposo que el deuenen vendre per a les
gallines, però si no hi havia cap rosoló
de pa ni cap canyet del penit o un rossol
d'os per poder-li donar, se li donava una
perra, però també es comentava:

- Xica, donar diners no m'agrada,
perquè se'ls malgasten!

Al plaçer de l'església, quan es veie
una pesseta de plau tots se la miraven,
perquè normalment tot eren perres me-
nudes.

També passaven coses curioses. Vaig
presenciar jo una vegada com una dona
va tirar un quinze! de níquel al plat de
l'església i hi va dir molter a l'escola:

- Tornem quatre perres que no tinc
sols.

La cara que va fer Joanet l'escola era
com per posar-li el plat de colzar, però li
les va tornar.

El dia de Tots Sants hi havia el cos-
tume, mentre canyaven l'ofici de difunts,
d'eixir els capellans a resar responsos
per l'església entremig de totes les
ceretieres que encene la gent.

Troves una perrita al plat que portava
l'escolant i el capella resava el respons
a intenció del donant. Però hi havia tam-
bé la seua puresa, perquè agarraven el
doze o catorze perres menudes,

assumaven el capella i l'escolant i
perra que tiro per a un; de seguida una
altra perra per a un altre, fins que el ca-
pellà resava doze o catorze responsos
seguidets per a aquella persona.

- Clar, mira, com estan mes ha tirat
catorze perres menudes.

Quan arribava el sant d'un professor
o professor de mestres, dels escola-
pis o de les monges, les majors eren les
encarregades de nuntjar el regal. I ana-
ven per les xiquetes i deien:

- Digueu-li a la mare que li fem regal
a la professora, però que estim a tres

perres. Arribaves a casa:

- Tres perres per al regal.

Furava se sembe:

- Un altre cant regal?

Després, la compra del regal era jo
mes majo, perquè solien entusiasmar-se
els xiquets per quadres de sants dels que

veien penjats els diuenenges a la mostra
de les cases de moltes. Com eren xi-
quets, es erien que el més apropiat per
a una persona de respecte era un sant i li
compraven per a tot un senyor profes-
sor un quadre de l'àngel de la guarda
ajudant un xiquet a passar el pont, que
estava tot ple de cagades de mosca i de
pols. Menys mal que no carregaven el
pren i la perra menuda corne per les
mans dels xiquets.

El diuenenge, -el pare sempre era més
perres, però a les xiquetes més menudes
espèrtils que la mare-, ens donaven dos
ens en donave una la mare i a còrret.

Amb el mos a la boca, tots corrents a
gastar-la a casa Gorria. Amb una perra,
cinc sants -eren unes figures de ca-
rnel de colors verd, roig i groc. Amb
una perra en donaven cinc i anaven tots
a casa Gorria. Jo ja no parlo de casa
Sabona. Un vol de sagrats amb una
perra a la mà -els de dos perres eren els
menys. Els sants no anaven emboli-
cats, els agarraven a la mà i avant. Les
xiques les passaven dins d'una papereta.

Els carnets que fabricava Gorria es-
taven molt ben embolicats amb paper de
barba i amb una perra en podies com-
prar cinc. Estaven també els taronets de
coco de dos preus. De perra i de dos
perres, que també en feiem molt de gas-

o molt.

Tot s'aportava. Els pedagos vells que
ja no servien ni per a apedegar solien
vindre a buscar-los, perquè després els
reventen a les fabricques de paper. Allí
entrava tot, sols d'espardenya, Jupetins,
saraqibells... de tot. Ho pesaven amb una
romana i et donaven unes perres, però
el millor per a la gent era quan venien
parades de taronges a la Plaça que can-
yaven taronges per pedagos i clar,
resultava quasi debades. Aixina no calia
amoillar la perra. Eren molt aspres i agres
aqueses taronges. Tot això de les taron-
ges dolces, grans i sense pepites d'ara
ni sommar-ho. Vetes algun menjant-se
una taronja d'aquelles i s'esgarrifava poc

Tot un codi, com poden veure.

- Me'n queda poquet.

I fahre li comentava:

- Ton pare i mon pare eren amics, per
a contractar-se.

mal li deie:

- Ton pare i mon pare eren amics, per
a contractar-se.

Mal li deie:

Mal li deie:

Mal li deie:

Mal li deie:

- Que són agres?

- Ai mira, ja pots vore; taronges per a menjar amb pa.

Encara que això de menjar-s'ho tot amb pa és un costum prou estès, perquè un dia, parlant amb un, més jove que jo, i comentant del panoli vam dir:

- El panoli a molts els fa mal.

I este home va dir:

- Ah! jo si menjo panoli ha de ser amb pa, perquè assoles no em passe.

Jo li vaig contestar:

- Pos home! no en menje i ja està.

Els pastissets valien més d'una perra, segurament serien dos o, si eren molt menudets, a perra.

Ara que parlo de tot açò, recordo una dona que li deien Llucieta i se li va quedar Llucieta dels Pastissets perquè se'n va menjar una dotzena i ni es va morir ni li van fer cap mal.

Encara em queden coses.

Hi havie dos germans d'una casa rica de Morella. Un, que portave negocis, se'n va anar a viure a la capital i es va casar amb un xica de per allí. Venien a l'estiu -parlo dels anys 20. L'altre vivie a Morella i passave de les rendes que tenie, sense exercir, que jo sàbia, cap professió ni ofici més que l'administració del seu patrimoni que ere prou quantios.

Hi havie el costum, (que havie arrelat de tal manera que ja tenie aparences d'institució), dels pobres del dineret. La gent molt necessitada anave periòdicament, -no sé si cada quinze dies o cada mes-, per les cases més benestants del poble i allí, a l'entrada de la casa (totes les cases riques tenien l'entrada gran) es posaven tots. La persona que feie de cap del grup, -ara en diríem moderadora o coordinadora-, resave un *pate* pels difunts de la casa. Solie baixar l'ama molt ben posada i amb la cara corresponent que indicare que ere la benefactora i els solien donar una perra menuda a cada pobre.

El cas és que un estiu, la rica que vivie a Morella li va dir a la cunyada forastera:

- Mira, xica: a casa dels nostres sogres això del dineret ere sagrat. Tu i jo ho hem de seguir. Jo ja ho faig tot l'any i tu, que estàs a l'estiu, ho podries agarrar també.

I sí, sí. De seguida aquella es va comprometre a que passaren per sa casa que els donarie com tots.

Bé sigue perquè la de la capital ere més despresa, perquè ere més jove o perquè només estave dos mesos al poble, va arribar el dia del *reso* i, ja fore perquè li va paréixer poc o perquè aquella gent velleta li va donar molta llàsti-

ma, la veritat va ser que la perra menuda li va paréixer molt poc i els va donar dos perres (una perra grossa) a cadascun.

- Ah recristina! -va dir la cunyada. Pos sí que mos ha posat esta bona moda...!

I sense esperar més se'n a va anar a vore-la i li va dir.

- A esta casa, fins arribar tu, es donave una perra menuda com a les altres cases del poble. No havien demanat més i suposo que alguna necessitat cobrie. Però aixina, com tu obres, s'arruïnen les cases bones.

Van discutir un poc i cadascuna es va quedar amb la seua. Però, segons conten les cròniques, cap de les dos va anar a obrir un compte a Suïssa, encara que la que donave una perra, al cap de l'any, alguna cosa deuria estalviar.

CAIXA RURAL CREDICOOP

CAIXA RURAL CREDICOOP, S. COOP. DE CRÈDIT

GRUP CREDICOOP

CAFETERIA - RESTAURANT

Rourera

Tel. 964 / 16 03 08
MORELLA

**MARISCOS I PEIXOS FRESCOS TOTS
ELS CAPS DE SETMANA**

des de 1970!

ESPECIALITATS PER ENCÀRREC:

Cabridet al forn
Truita farcida
Perdiu amb col
"Puchero" casolà

EL MILLOR DE ROURERA: LA SEUA CLIENTELA

IV SEMINARI DE MORELLA

VERGONYA I CULPA

impartit per

Lluís V. Aracil

Del 22 al 27 de juliol de 1996

Informació (964) 161001

DIPUTACIÓ DE
CASTELLÓ

AJUNTAMENT
DE MORELLA

CENTRE D'ESTUDIS
DELS
CEP
PORTS
PLAÇA DE L'ESCOLA PIA,4
12300 MORELLA - TF. 161001

UNIVERSITAT DE
VALÈNCIA

GENERALITAT
VALENCIANA